

Philological
Sciences Journal

ISSN 2959-3212 (print)
ISSN 3006-8738 (online)

PHILOLOGICAL SCIENCES JOURNAL

2024, Volume 6, Number 2

2023 жылдан бастап шығады
Founded in 2023
Выходит с 2023 года

Жылына 4 рет шығады
Published 4 times a year
Выходит 4 раза в год

Қызылорда / Kyzylorda / Кызылорда
2024

Ғылыми редактор: Б.С. Каримова, филология ғылымдарының кандидаты,
Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті (Қызылорда, Қазақстан)
Ғылыми редактордың орынбасары: М.Ә. Бөрібаева, филология ғылымдарының
кандидаты, Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті (Қызылорда, Қазақстан)

Редакция алқасы

Александр Цой	филология ғылымдарының докторы, профессор, Лодзь университеті, Польша
Бағдат Кәрібозұлы	филология ғылымдарының докторы, профессор, Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті, Қызылорда, Қазақстан
Байрам Дүрбілмез	филология ғылымдарының докторы, профессор, Невшехир Хажы Бектас Вели университеті, Түркия
Ғабит Тұяқбаев	филология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті, Қызылорда, Қазақстан
Джихангир Қызылөзен	филология ғылымдарының докторы, доцент, Гюмюшхане университеті, Түркия
Дусмамат Кулмаматов	филология ғылымдарының докторы, профессор, Өзбек мемлекеттік әлем тілдері университеті, Ташкент, Өзбекстан
Иннокентий Новгородов	филология ғылымдарының докторы, профессор, «Crede Experto: транспорт, қоғам, білім беру, тіл» халықаралық журналының редакция алқасының мүшесі, Якутск, Саха Республикасы (Якутия)
Күлдірсін Сарышова	филология ғылымдарының кандидаты, Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті, Қызылорда, Қазақстан
Нұрмира Жұмай	PhD, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан
Нұрсұлу Шаймерденова	филология ғылымдарының докторы, профессор, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан
Оджал Оғуз	PhD, профессор, Хаджи Байрам Вели университеті, Анкара, Түркия
Сәуле Тажибаева	филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан
Серік Негимов	филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан
Татьяна Сенькевич	филология ғылымдарының кандидаты, доцент, А.С. Пушкин атындағы Брест мемлекеттік университеті, Брест, Беларусь
Хулия Касапоглу Ченгел	PhD, профессор, Хаджи Байрам Вели университеті, Анкара, Түркия
Шахриёр Сафаров	филология ғылымдарының докторы, профессор, Самарқан мемлекеттік шетел тілдері институты, Самарқан, Өзбекстан
Абитова Жанар	жауапты хатшы, педагогика ғылымдарының магистрі, Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті, Қызылорда, Қазақстан

©Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті, 2024

Academic editor-in chief: B.S. Karimova, Candidate of Philological Sciences
Korkyt Ata Kyzylorda University (Kyzylorda, Kazakhstan)
Deputy academic editor: M.A. Buribayeva, Candidate of Philological Sciences
Korkyt Ata Kyzylorda University (Kyzylorda, Kazakhstan)

Editorial Board

Alexander Tsoi	Doctor of Philology, Professor, University of Lodz, Lodz, Poland
Bagdat Karbozov	Doctor of Philology, Professor, Korkyt Ata Kyzylorda University, Kyzylorda, Kazakhstan
Bayram Durbilmez	Doctor of Philology, Professor, Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Turkey
Gabit Tuyakbayev	Candidate of Philological Sciences, associate professor, Korkyt Ata Kyzylorda University, Kyzylorda, Kazakhstan
Dzhihangir Kyzylozen	Doctor of Philology, Associate Professor, Gümüşhane University, Turkey
Dusmamat Kulmamatov	Doctor of Philology, Professor, Uzbek State University of World Languages, Tashkent, Uzbekistan
Innokentyi Novgorodov	Doctor of Philology, Professor, Member of the Editorial Board of the International Journal "Crede Experto: transport, society, education, language", Republic of Sakha (Yakutia)
Kuldirsin Saryshova	Candidate of Philological Sciences, Korkyt Ata Kyzylorda University, Kyzylorda, Kazakhstan
Nurmira Zhumay	Doctor of Philosophy (PhD), L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan
Nursulu Shaimerdenova	Doctor of Philology, Professor, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan
Odzhal Ogyz	Doctor of Philosophy (PhD), Professor, Hacı Bayram Veli University, Ankara, Turkey
Saule Tazhibayeva	Doctor of Philology, Professor, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan
Serik Negimov	Doctor of Philology, Professor, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan
Tatyana Senkevich	Candidate of Philology, Associate Professor, A.S. Pushkin Brest State University, Brest, Belarus
Huliya Kasapoglu Chengel	Doctor of Philology, Professor, Hacı Bayram Veli University, Ankara, Turkey
Shakhriyor Safarov	Doctor of Philology, Professor, Samarkand State Institute of Foreign Languages, Samarkand, Uzbekistan
Zhanar Abitova	Executive Secretary, Master of Pedagogical Sciences, Korkyt Ata Kyzylorda University, Kyzylorda, Kazakhstan

Научный редактор: Б.С. Каримова, кандидат филологических наук,
Кызылординский университет имени Коркыт Ата (Кызылорда, Казахстан)
Заместитель научного редактора: М.А. Бурибаева, кандидат филологических наук,
Кызылординский университет имени Коркыт Ата (Кызылорда, Казахстан)

Редакционная коллегия

Александр Цой	доктор филологических наук, профессор, Лодзинский университет, Лодзь, Польша
Багдат Карбозулы	доктор филологических наук, профессор, Кызылординский университет имени Коркыт Ата, Кызылорда, Казахстан
Байрам Дурбилмез	доктор филологических наук, профессор, Университет Невшехир Хажы Бектас Вели, Турция
Габит Туякбаев	кандидат филологических наук, ассоциированный профессор, Кызылординский университет имени Коркыт Ата, Кызылорда, Казахстан
Джихангир Кызылозен	доктор филологических наук, доцент, Университет Гюнюшхане, Турция
Дусмамат Кулмаматов	доктор филологических наук, профессор, Узбекский государственный университет мировых языков, Ташкент, Узбекистан
Иннокентий Новгородов	доктор филологических наук, профессор, член редакционной коллегии Международного журнала «Crede Experto: транспорт, общество, образование, язык», Якутск, Республика Саха (Якутия)
Кульдирсин Сарышова	кандидат филологических наук, Кызылординский университет имени Коркыт Ата, Кызылорда, Казахстан
Нурмира Жумай	PhD, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
Нурсулу Шаймерденова	доктор филологических наук, профессор, Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан
Оджал Огуз	PhD, профессор, Университет Хаджи Байрам Вели, Анкара, Турция
Сауле Тажибаева	доктор филологических наук, профессор, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
Серик Негимов	доктор филологических наук, профессор, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
Татьяна Сенькевич	кандидат филологических наук, доцент, Брестский государственный университет имени А.С. Пушкина, Брест, Беларусь
Хулия Касапоглу Ченгел	доктор филологических наук, профессор, Университет Хаджи Байрам Вели, Анкара, Турция
Шахриёр Сафаров	доктор филологических наук, профессор, Самаркандский государственный институт иностранных языков, Самарканд, Узбекистан
Абитова Жанар	ответственный секретарь, магистр педагогических наук, Кызылординский университет имени Коркыт Ата, Кызылорда, Казахстан

© Кызылординский университет имени Коркыт Ата, 2024

МАЗМҰНЫ / CONTENT / СОДЕРЖАНИЕ

<i>Tumabayeva A.B.</i> Methodology of using artificial intelligence technologies in inclusive education for kazakh language and literature subjects.....	
<i>Тумабаева А.Б.</i> Қазақ тілі және әдебиеті пәндерінен инклюзивті білім беруде жасанды интеллект технологияларын қолдану әдістемесі	7
<i>Тумабаева А.Б.</i> Методика применения технологий искусственного интеллекта в инклюзивном образовании по предметам казахского языка и литературы.....	
<i>Tuimebayev Zh.K., Iskendir A.A.</i> Epistolary of Turkologists and Russianists in linguistic source studies and historical-cultural context.....	
<i>Түймебаев Ж.К., Искендір А.А.</i> Лингвистикалық деректану және тарихи-мәдени контекстегі түркітанушылар мен орыс тілі мамандарының эпистоляриясы.....	14
<i>Түймебаев Ж.К., Искендір А.А.</i> Эпистолярный тюркологов и русистов в лингвоисточниковедческом и историко-культурном контексте.....	
<i>Ulugova Sh.Sh.</i> Discursive features of the text and their linguistic.....	
<i>Улугова Ш.Ш.</i> Мәтіннің дискурстық ерекшеліктері және олардың лингвистикалық зерттелуі	25
<i>Улугова Ш.Ш.</i> Дискурсивные особенности текста и их лингвистическое изучение.....	
<i>Shimanskaya D.B.</i> Social dynamics and dialogue in the novel “Their Eyes Were Watching God”	
<i>Шиманская Д.Б.</i> “Their Eyes Were Watching God” романындағы әлеуметтік динамика және диалог	34
<i>Шиманская Д.Б.</i> Социальная динамика и диалог в романе “Their Eyes Were Watching God”	
<i>Шәден Г.Б., Саткенова Ш.Б.</i> Қазақ тілі пәнінде инклюзивті білім беру үдерісінде цифрлық технологиялардың тиімді қолданылуы.....	
<i>Шәден Г.Б., Саткенова Ш.Б.</i> Эффективное применение цифровых технологий в процессе инклюзивного образования на уроках казахского языка.....	41
<i>Shaden G.B., Satkenova Sh.B.</i> The effective use of digital technologies in the process of inclusive education in the kazakh language subject.....	

СЫН-ШҚИРЛЕП / REVIEWS / РЕЦЕНЗИИ

<i>Маликова Ж.Д.</i> Бірлескен «Полёт»: апробация және тәжірибе.....	
<i>Маликова Ж.Д.</i> Совместный «полёт»: апробация и практика.....	52
<i>Malikova Zh.D.</i> Joint «flight»: testing and practice.....	

FTAMP 16.31.51

<https://doi.org/10.52081/PhSJ.2024.v06.i2.030>

А.Б. Тумабаева

E-mail: Erke939391@mail.ru

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

ҚАЗАҚ ТІЛІ ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТІ ПӘНДЕРІНЕН ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДЕ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ҚОЛДАНУ ӘДІСТЕМЕСІ

Аңдатпа

Мақалада қазақ тілі мен әдебиеті пәндерін инклюзиялық білім беру аясында оқытуда жасанды интеллект (ЖИ) технологияларын пайдалану әдістері талқыланады. Инклюзиялық білім беру жүйесі барлық балаларға, соның ішінде ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушыларға да тең мүмкіндіктер беру мақсатын көздейді. Жасанды интеллекттің білім беру саласындағы мүмкіндіктері оқушылардың жеке қажеттіліктерін ескеріп, оқу процесін тиімді түрде ұйымдастыруға жол ашады. ЖИ арқылы қазақ тілі мен әдебиет пәндерінде оқу материалдарын әр оқушының жеке ерекшеліктеріне сай ұсыну, білім деңгейін анықтау, оқу үдерісін бейімдеу және оқушылардың ынтасын арттыру тәсілдері қарастырылған. Сонымен қатар, ЖИ технологияларының инклюзиялық білім беру мен көптілді оқытудағы маңызы, оқушылардың тілдік дағдыларын дамыту жолдары және мұғалімдер үшін бұл технологияларды тиімді қолдану әдістері сөз болады. Жасанды интеллекттің білім беру саласына енуі инклюзиялық білім беруді дамытудағы маңызды қадам, ол оқушылардың білім деңгейін көтеруге, педагогикалық әдістерді жетілдіруге және әр баланың оқу жетістіктерін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Түйін сөздер:

Инклюзия, жасанды интеллект, арнайы білім беру қажеттіліктері, білім беру бағдарламасы, ЖИ технологиялары

Сілтеме жасау үшін:

Тумабаева А.Б. Қазақ тілі және әдебиеті пәндерінен инклюзивті білім беруде жасанды интеллект технологияларын қолдану әдістемесі // Philological Sciences Journal. – 2024. – Vol.6. – №2. – Pp. 7-13.

<https://doi.org/10.52081/PhSJ.2024.v06.i2.030>

Кіріспе

Қазіргі таңда қазақ тілі мен әдебиетін оқытуда жасанды интеллект (ЖИ) технологияларының қолданылуы маңызды рөл атқаруда. Жасанды интеллект кеңінен таралған сайын, білім беру жүйесі де жылдам өзгеріп, жаңа оқыту әдістері мен тәсілдері қалыптасуда. Қазақ тілі – еліміздің мемлекеттік тілі, сондықтан оны тиімді оқыту, студенттердің тілдік дағдыларын жетілдіру және әдебиетке деген қызығушылықтарын арттыру – білім беру саласындағы басты мақсаттардың бірі болып табылады.

Бүгінгі таңда білім беру саласында жаңа технологиялардың маңызы едәуір артуда. Бұл өзгерістердің басты ерекшелігі – ақпараттық-коммуникациялық технологиялар мен жасанды интеллект (ЖИ) жүйелерінің білім беру процесіне ендірілуі. Жасанды интеллекттің қолданылуы оқу үдерісін тиімдірек және қолжетімді етуге ғана емес, оның сапасын арттыруға да ықпал етеді. Мұндай технологиялардың енгізілуі әсіресе инклюзивті білім беру

жүйесін дамыту тұрғысынан маңызды. Инклюзивті білім беру – әрбір баланың жеке мүмкіндіктеріне сәйкес, сапалы білім алуына мүмкіндік жасайтын жүйе. Бұл жүйе ерекше қажеттіліктері бар балалардың білім алуын қамтамасыз етуге бағытталған.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәндері – ұлттық мәдениетіміз бен рухани мұрамызды сақтап, дамыту жолында шешуші рөл атқарады. Жасанды интеллектті осы пәндерді оқытуда тиімді пайдалану – оқушылардың білімін тереңдетіп, шығармашылық қабілеттерін дамытудың заманауи әрі тиімді жолы болып табылады. Әсіресе инклюзивті білім беру саласында жасанды интеллект технологияларының ықпалы ерекше. Жасанды интеллект оқушылардың әртүрлі білім деңгейлерін ескере отырып, жеке оқыту әдістерін ұсынуға мүмкіндік береді.

Бұл мақалада қазақ тілі мен әдебиеті пәндерінде инклюзивті білім беруде жасанды интеллект технологияларын қолданудың әдістемесі қарастырылады. Мақаланың негізгі мақсаты – жасанды интеллект технологияларымен білім беру үдерісін инклюзивті түрде ұйымдастырудың тәсілдері мен олардың тиімділігін зерттеу. Сонымен қатар, жасанды интеллекттің оқу процесінде қалай қолданылатыны, оның ерекшеліктері мен артықшылықтары, сондай-ақ инклюзивті білім беру мәселелері талқыланады.

Қазіргі білім беру жүйесінде инклюзия мен технологиялардың интеграциясы білім беру әдістемелерінің жетілуіне ықпал етіп, елімізде білім сапасын жаңа деңгейге көтеретіні сөзсіз.

Зерттеу материалдары мен әдістері

Тәуелсіздік алғаннан кейін білім беру саласында бірқатар маңызды реформалар мен жаңалықтар жүзеге асырылды. Осылайша, дамуында ауытқуы бар балалардың мәселесіне де көбірек көңіл бөлінетін болды. 2011–2020 жылдарға арналған сапалы білім беруді дамыту бағдарламасы аясында басты назар тең мүмкіндіктерге негізделген қозғалысқа бағытталды. Бұл қозғалыс барлық балаларды, оның ішінде дамуында ауытқуы бар балаларды да жалпы білім беру жүйесіне қосу үшін қажетті нормативтік негіздерді қалыптастыруды мақсат етті (Қазақстан Республикасындағы инклюзивті білім берудің құқықтық негіздері). Тең мүмкіндіктер принципі адамдардың негізгі қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған. [Ахметова, 2021: 230 б.].

Инклюзивті білім берудің аясында мектеп пен отбасы арасындағы педагогикалық ынтымақтастықтың әдістемелік негіздері мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту мен тәрбиелеуде педагогтар мен ата-аналардың серіктестігін нығайтуға мүмкіндік берді. Бұл бағытты ғылыми тұрғыдан негіздеу инклюзияның маңыздылығын арттыра түсті.

«Инклюзия» термині дене дамуында қиындықтары бар, мүгедектігі бар немесе ақыл-ой кемістігі бар адамдардың қоғамның толыққанды мүшесі болуына бағытталған процессті білдіреді. 21 ғасырда білім алу мүмкіндіктерінің әртүрлілігі артып, көптеген студенттер үшін жоғары білім алу қиындық тудырып отыр. БҰҰ-ның 2019 жылғы адам дамуы туралы есебіне сәйкес, әлеуметтік жағынан осал топтардағы студенттер үшін білім алу және академиялық табысқа жету әлі де айтарлықтай қиындықтармен [Байменова, Бекова, Жубакова, 2015:10].

Инклюзивті білім беруге және жоғары академиялық стандарттарды сақтау мен әділ білім беру тәжірибесіне байланысты тенденциялар 21 ғасырдың университеттері үшін маңызды бағыттар болып табылады [Йоранссон, Нилхольм , 2014: 265–280].

Инклюзивті кемелдік – бұл әртүрлілікті және инклюзияны қолдау арқылы оқыту, зерттеу және қызмет көрсету саласында ең жоғары нәтижелерге жетуді көздейтін университет стратегиялары мен тәжірибелерінің жиынтығы. Әртүрлілік білім беру процесінде жеке және топтық айырмашылықтарды ескеруді көздейді, ал инклюзия – бұл оқу процесінің сапасын жақсартуға бағытталған белсенді және тұрақты әрекеттесу.

Талқылау

Инклюзивті университет тұжырымдамасын алғаш рет 2005 жылы Американдық колледждер мен университеттер қауымдастығы (AAC&U) әзірледі. Оның негізінде

эртүрлілік, теңдік және инклюзия барлық студенттер мен университеттің қызметкерлері үшін білім беру тәжірибесінің маңызды бөлігі екендігі айтылған. Бұл тұжырымдаманың авторлары инклюзивті университеттердің әлемдік рейтингтерде жоғары орын алатынын ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік әділеттілік пен теңдікті дамытуға да маңызды ықпал ететінін атап өтеді.

Әлеуметтік осал топтарға тек мүмкіндігі шектеулі студенттер ғана емес, сондай-ақ аз қамтылған отбасылардан шыққан студенттер, иммигранттар және ауыл тұрғындары да жатады. Олардың көпшілігі әлеуметтік қолдаудың жоқтығынан, оқшауланудан, кемсітуден және басқа да маргинализация формаларынан зардап шегеді. Инклюзивті білім берудің маңызы халықаралық білім кеңістігінде кеңінен мойындалып, АҚШ, Австралия, Ұлыбритания, Канада, Германия, Финляндия және басқа да елдердің университеттері бұл қағидаларды өз құжаттарында атап өтеді.

Қазақстанда тәуелсіздік жылдары білім беру жүйесіне көптеген маңызды реформалар енгізілді. Білім және ғылым министрлігі білім беруді жетілдіру және халықаралық деңгейде білім беру жүйесіне интеграциялау мақсатында мемлекеттік бағдарламалар жасап, инклюзивті білім берудің маңыздылығын белсенді түрде алға тартты. Қазақстан инклюзивті білім беруді кемсітушілікке қарсы күресудің тиімді құралы ретінде және қоғамда барлығына қолайлы орта құрудың маңызды тәсілі ретінде танып отыр.

Бұл тұрғыда Қазақстанда заңнамалық база қалыптасқан. Мысалы, 2007 жылғы Білім туралы Заңда инклюзивті білім беру барлық оқушылардың қабілеттерін және ерекше білім беру қажеттіліктерін ескере отырып, білімге тең қолжетімділікті қамтамасыз ететін процесс ретінде анықталады. Сондай-ақ, 2011–2020 және 2016–2019 жылдарға арналған білім беру реформаларының стратегиялық бағыттары жарияланды, оның ішінде «барлық білім беру процесіне қатысушыларға үздік білім беру ресурстары мен технологияларға тең қолжетімділікті қамтамасыз ету» мақсаты қойылды.

Қазақстан халықаралық бастамаларды қолдай отырып, инклюзивті білім беру қағидаларын жүзеге асыруда алға жылжыды. Бұл тұжырымдамаларда ерекше қажеттіліктері бар адамдар үшін тең білім беру мен әлеуметтік теңдікті қамтамасыз ету маңызды құралы болып табылады.

Жасанды интеллект – компьютерлік жүйелердің адам интеллектінің функцияларын, яғни, проблемаларды шешу, сабақ құру, үйрену, және шешім қабылдау қабілеттерін имитациялайтын сала. ЖИ білім беру саласында ұтымды шешімдер ұсынады, соның ішінде автоматтандырылған жүйелер, виртуалды көмекшілер және деректерді өңдеу құралдары. Олардың көмегімен оқыту процесі жеңілдеп, тиімділігі артады. Инклюзив білім беру ортасында дамуында эртүрлі ауытқулары бар адамдар үшін кедергілермен күресудің негізгі кезеңі болып табылады. Жасанды интеллекттің білім беру процесіне енгізудің пайдасы – білім алушылардың білім берудегі өзара қатынасуын жақсарту, олардың меңгеру күшін және зерттеген ақпараттық қабілеттерін дамыту арқылы тәрбиелеу, олардың дамытуына көмектесу. Жасанды интеллект ақпараттық технологияларды пайдалану және оқыту процесінде тәжірибе жинауға мүмкіндік береді, жасанды интеллект технологиясының арқасында интерактивті сабақтар, тренажерлар және виртуалды шеберханалар жасау, оқу материалдары мен әдістерін әр оқушының жеке қажеттіліктеріне бейімдеуге мүмкіндік береді. Бұл материалды тиімдірек игеруге ықпал етеді және оқуға деген ынтаны арттырады. Сондықтан Қазақстандағы инклюзияның қалыптасуын, оның қазіргі жағдайы мен даму болашағындағы жасанды интеллектті зерттеудің маңызы зор [Иманқұлова, М, 2021:2].

Қазақ тілін оқытудағы ЖИ әдістері:

– chatbot технологияларына негізделген интерактивті платформа арқылы студенттер тілдік практикаларын жетілдіре алады. Мысалы, олар ЖИ көмегімен қазақ тілінде әңгімелесу, сұрақ жауап беру оқу дағдыларын дамыта алады.

– сөздік қорға жаттығулар мен тапсырмалар ұсынылып, пайдаланушыға жеке үлгі ұсынылады.

Тілді дамыту тапсырмалары:

– жасанды интеллектті қолданып, студенттердің грамматикалық дағдыларын тексеретін тестілер мен жаттығулар жасау. Жиі қолданылатын грамматикалық ережелердің мысалдары мен практикалық тапсырмалары ұсынылуы мүмкін;

– оқушылардың жазбаша жұмыстарын анализдеу, синтаксистік және лексикалық қателерін анықтау арқылы оңтайлы кері байланыс беру.

Білім алушылардың әдебиетке қызығушылығы және әдеби шығармаларды талдау болып табылады:

- Жиі әдеби шығармалармен жұмыс жасауда, мысалы, шығарма сипаттамаларының автоматтандырылған талдану, әдебиет теорияларын түсіндіру, шығармашылық жұмыстарын бағалау;

- білім алушылардың өздері жазған әдеби туындыларға пікір қалдыратын платформалар арқылы өзара коммуникацияны дамыту [Байділдаева, 2019:139-145].

Дидактика Ойындары арқылы дамыту

- Жасанды интеллект негізінде әдебиеттік ойындар мен викториналар ұйымдастырылуы. Бұл әдіс білім алушылардың шығармашылық қабілеттерін арттыруға, сыни ойлау дағдыларын дамытуға септігін тигізеді.

Қазақстанның бірқатар жоғары оқу орындарында, Жиі қолданылатын оқыту тәжірибелері жүзеге асырылуда. Мысалы, желілік әдебиетті оқыту барысында Жиі негізінде интерактивті сыныптар ұйымдастырылып, білім алушыларға жеке тапсырмалар мен тестілер берілген Білім алушылардың жобаларды ортақ талқылауы, пікір алмасуы бойынша жақсы нәтиже көрсеткен.

Білім алушылардың пікірлеріне сүйенсек, Жиі технологиялары сабақтарды қызықты әрі үйлесімді өтуді қамтамасыз етеді. Олар оқу үлгерімдерін жақсартуға, өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын арттыруға көмектеседі.

Қорытынды

Қазақстанда қазақ тілін және әдебиетін оқытуда жасанды интеллекттің қолданылуы білім беру процесін жаңғыртуға септігін тигізеді. Оқушылардың тілдік дағдыларын жақсарту, әдебиетке деген қызығушылығын арттыру – Жиі арқылы мүмкін болатындығын тәжірибе көрсетеді. Болашақта Жиі технологияларының дамуы, жаңа мүмкіндіктер мен әдістерді ұсынатыны сөзсіз. Білім беру жүйесінің заманауи талаптарына сай болу үшін осы инновациялық шешімдерді енгізу қажеттілігі өзекті болып қала береді.

Қазақ тілі мен әдебиет пәндерін инклюзиялық білім беру жүйесінде оқытуда жасанды Жиі технологияларының қолданылуы оқу сапасын арттыруға және әр оқушының жеке қажеттіліктеріне негізделген оқу үдерісін ұйымдастыруға зор мүмкіндік береді. Жиі жүйелері оқушылардың ерекшеліктерін ескере отырып, олардың тілдік дағдыларын дамытуға, оқу материалдарын бейімдеуге және оқу процесін тиімді бақылауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға арналған инклюзивті білім беру ісінде Жиі-дің маңызы өте жоғары, себебі бұл технология әр оқушының жеке даму деңгейіне сәйкес оқыту жүргізуге көмектеседі.

Жасанды интеллекттің көмегімен оқушыларға жеке оқу жоспарлары әзірленіп, олардың білім деңгейі тұрақты түрде бағаланады, бұл мұғалімдерге нақты әрі тиімді кері байланыс беруге мүмкіндік туғызады. Жиі сондай-ақ оқушылардың ынтасын арттырып, оқу үдерісін қызықты әрі интерактивті етеді. Қазақ тілі мен әдебиетін оқытуда жасанды интеллект технологияларын тиімді қолдану педагогикалық әдістерді жаңартуға, инклюзивті білім беру аясындағы оқу процесінің сапасын көтеруге ықпал етеді.

Қорытындылай келе, Жиі-дің білім беру жүйесіне енуі қазақ тілі мен әдебиет пәндерін оқытуда жаңа мүмкіндіктер туғызып, оқушыларға тең жағдайлар жасауды қамтамасыз етеді. Бұл технологиялардың қолданылуы инклюзивті білім беруді дамытуда маңызды қадам болып табылады және әр оқушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, сапалы білім алуын қамтамасыз етеді.

Әдебиеттер

Ахметова Г. Инклюзивті білім беру: теориясы мен практикасы. – Алматы: Қазақ университеті, 2021. – 230 б.

Байменова Б., Бекова Ж., Жубакова С. Психологическая готовность будущих психологов-педагогов к работе с детьми в условиях инклюзивного образования / 6-я Всемирная конференция по психологическому консультированию и руководству. – М., 2015.

Йоранссон К., Нилхольм К. Концептуальные различия и эмпирические недостатки – критический анализ исследований инклюзивного образования // Европейский журнал об образовании людей с особыми потребностями, 2014.

Иманқұлова М. Инклюзиялық білім беру және жасанды интеллект // Қарағанды: ҚарМТУ баспасы, 2021.

Байділдаева А. Қазақ тілі мен әдебиетін оқытудағы инновациялық технологиялар. – Астана: Фолиант, 2019.

References

Ahmetova G. Inkluzivti bilim beru: teorijasy men praktikasy. – Almaty: Qazaq universiteti, 2021. – 230 b. [in Kazakh].

Bajmenova B., Bekova Zh., Zhubakova S. Psihologicheskaja gotovnost' budushhih psihologov-pedagogov k rabote s det'mi v uslovijah inkluzivnogo obrazovanija / 6-ja Vsemirnaja konferencija po psihologicheskomu konsul'tirovaniju i rukovodstvu. – M., 2015 [in Russian].

Joransson K., Nilhol'm K. Konceptual'nye razlichija i jempiricheskie nedostatki – kriti-cheskij analiz issledovanij inkluzivnogo obrazovanija // Evropejskij zhurnal ob obrazovanii ljudej s osobymi potrebnoştjami, 2014 [in Russian].

Imanqulova M. Inkluzijalyq bilim beru zhane zhasandy intellect. – Qaragandy: QarMTU baspasy, 2021 [in Kazakh].

Bajdildaeva A. Qazaq tili men adebietin oqytudagy innovacijalyq tehnologijalar. – Astana: Foliant, 2019 [in Kazakh].

А.Б. Тумабаева

E-mail: Erke939391@mail.ru

Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан

МЕТОДИКА ПРИМЕНЕНИЯ ТЕХНОЛОГИЙ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В ИНКЛЮЗИВНОМ ОБРАЗОВАНИИ ПО ПРЕДМЕТАМ КАЗАХСКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Аннотация. В статье рассматриваются методы применения технологий искусственного интеллекта (ИИ) при обучении казахскому языку и литературе в рамках инклюзивного образования. Система инклюзивного образования направлена на предоставление равных возможностей всем детям, в том числе учащимся с особыми образовательными потребностями. Возможности ИИ в образовательной сфере позволяют учитывать индивидуальные потребности учеников и эффективно организовывать учебный процесс. Рассматриваются способы использования ИИ для представления учебного материала по казахскому языку и литературе, соответствующего индивидуальным особенностям каждого ученика, определения уровня знаний, адаптации учебного процесса и повышения мотивации учащихся. Также обсуждается значение ИИ-технологий в инклюзивном образовании и многоязычном обучении, пути развития языковых навыков учеников и методы эффективного применения этих технологий для учителей. Внедрение искусственного интеллекта в образовательный процесс является важным шагом в развитии инклюзивного образования,

предоставляя возможность повышать уровень знаний учащихся, совершенствовать педагогические методы и обеспечивать успешность учебных достижений каждого ребенка.

Ключевые слова: инклюзия, искусственный интеллект, специальные образовательные потребности, образовательные программы, ИИ технологии.

Для цитирования: Тумабаева А.Б. Методика применения технологий искусственного интеллекта в инклюзивном образовании по предметам казахского языка и литературы // *Philological Sciences Journal*. – 2024. – Vol. 6. – №2. – Pp. 7-13.

<https://doi.org/10.52081/PhSJ.2024.v06.i2.030>

A.B. Tumabayeva

E-mail: Erke939391@mail.ru

Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Republic of Kazakhstan

METHODOLOGY OF USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGIES IN INCLUSIVE EDUCATION FOR KAZAKH LANGUAGE AND LITERATURE SUBJECTS

Abstract. The article discusses the methods of using artificial intelligence (AI) technologies in teaching Kazakh language and literature within the framework of inclusive education. The inclusive education system aims to provide equal opportunities for all children, including those with special educational needs. AI's potential in the educational field allows for considering individual student needs and organizing the learning process effectively. The article explores ways to use AI to present educational material in Kazakh language and literature tailored to each student's individual characteristics, assess their knowledge level, adapt the learning process, and enhance student motivation. The significance of AI technologies in inclusive education and multilingual teaching, as well as methods for developing students' language skills and effectively applying these technologies for teachers, are also discussed. The integration of artificial intelligence into the educational process is a crucial step in the development of inclusive education, offering opportunities to improve students' knowledge, refine pedagogical methods, and ensure the academic success of every child.

Keywords: inclusion, artificial intelligence, special educational needs, educational programs, AI technologies.

For citation: Tumabayeva A.B. Methodology of using artificial intelligence technologies in inclusive education for kazakh language and literature subjects // *Philological Sciences Journal*. – 2024. – Vol. 6. – №2. – Pp. 7-13.

<https://doi.org/10.52081/PhSJ.2024.v06.i2.030>

Автор туралы мәлімет:

Тумабаева Ақерке Берікқанқызы, Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ докторанты, Алматы, әл-Фараби даңғылы, 71, Қазақстан

ORCID: [0000-0002-1128-1317](https://orcid.org/0000-0002-1128-1317)

Информация об авторе:

Тумабаева Ақерке Берікқанқызы, докторант КазНУ имени аль-Фараби, Алматы, проспект Аль-Фараби, 71, Казахстан

ORCID: [0000-0002-1128-1317](https://orcid.org/0000-0002-1128-1317)

Author information:

Tumabayeva Akerke Berikkanqyzy, PhD student at Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Al-Farabi Avenue, 71, Kazakhstan.

ORCID: [0000-0002-1128-1317](https://orcid.org/0000-0002-1128-1317)

*Мақала редакцияға 10.06.2024 ж. келіп түсті;
15.06.2024 ж. рецензиядан кейін мақұлданды; 22.06.2024 ж. баспаға қабылданды.*

*Статья поступила в редакцию 10.06.2024 г.;
одобрена после рецензирования 15.06.2024 г.; принята к публикации 22.06.2024 г.*

*The article was submitted on 10.06.2024; approved after reviewing on 15.06.2024;
accepted for publication on 22.06.2024.*

IRSTI 16.01.09

<https://doi.org/10.52081/PhSJ.2024.v06.i2.031>

Zh.K. Tuimebayev^a

E-mail: turkology.ri@gmail.com

A.A. Iskendir^{a*}

E-mail: iskendirakkuralaj@gmail.com* Corresponding author: iskendirakkuralaj@gmail.com

^a*Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan*

EPISTOLARY OF TURKOLOGISTS AND RUSSIANISTS IN LINGUISTIC SOURCE STUDIES AND HISTORICAL-CULTURAL CONTEXT

Annotation

The article presents a review of works on linguistic source studies and analyses the epistolary genre of Turkologists and Russianists considering historical and cultural studies. The authors emphasise that the epistolary heritage of scholars is the major object of research, which allows to characterise the personality of Turkologists, Slavists and Russianists as addressees and addressers. The correspondence of scholars is a form of written communication that has not only documentary but also linguistic value, since the peculiarities of linguistic consciousness, communicative intentions, scientific and cultural traditions of the era are reflected in it. The article presents a brief overview of the state of a relatively new direction in linguistics as linguistic source studies and points out Kazakh researchers of this direction.

In the linguistic source studies aspect, the epistolary heritage of philologists is a unique source of authentic linguistic texts that gives the opportunity to see the evolution of lexicon, grammar, stylistics and genre texts of written speech. Of particular interest are the works of prominent Turkologists, Slavists and Russianists, whose scientific activity was related to Kazakhstan. The author's individual style is traced in them, and the historical and cultural context of the analysed period reveals the social and linguistic aspects of correspondence. Letters not only form the means of information transfer, but also influence the public sentiment, reflexive and socio-cultural attitudes of the time. The study of epistolary heritage from the perspective of linguistic source studies enables us to characterise the historical, cultural and scientific paradigm of the period of correspondence of the authors.

Keywords:

Epistolary heritage, Turkologists, discourse, linguistic source studies, letters, archives, genres.

For citation:

Tuimebayev Zh.K., Iskendir A.A. Epistolary of turkologists and russianists in linguistic source studies and historical-cultural context // Philological Sciences Journal. – 2024. – Vol.6. – №2. – Pp. 14-24.

<https://doi.org/10.52081/PhSJ.2024.v06.i2.031>

Introduction

The problem of epistolary heritage of Turkologists, Slavists and Russianists attracts attention by the depth of reasoning of addressees and addressers, who in different periods of their scientific biography knew each other and used to write letters to each other. This topic is determined by the relevance of setting the problems of Turkology, in particular Kazakh studies, as well as Slavic

studies in its more particular treatment – Russian studies and the importance of such studies in the modern world due to the fact that last decades there is an increasing interest in the past of the people, which requires comprehension of many issues related to the cultural heritage of Turkic and Slavic people in the period of intense technological change and digitalisation. In this article we address only two aspects of the research which are the linguistic source studies direction in linguistics and the issue of terminological attitudes related to the epistolary heritage of scholars.

Materials and methods

The sources for the study were state and family archives of Almaty, Astana and Tashkent cities, where the letters of scholars of the mid-20th and the early 21st centuries are kept. Comprehension and analysis of the linguistic source studies approach in philology is carried out on the material of one of the founders of Kazakh linguistics, Soviet linguist-turkologist N.T. Sauranbaev (1910-1958), Soviet and Russian linguist D.A. Mongush (1928-2017), Kazakh linguist-turkologist A.S. Amanzholov (1934-2012) Soviet and Russian linguist-turkologist I.G. Dobrodomov (1935-2022), and E.R. Tenishev (1921-2004), who were in correspondence with each other and discussed important philological issues of the time. The sampling sources were websites devoted to the life and work of the scholars, library collections of the Russian State Library (Moscow), the National Library of the Republic of Kazakhstan (Almaty), the archive of the The Research Institute of Turkology and Altaic Studies of KazNU Al-Farabi, websites of universities, etc. The material of the study is the general corpus of documents, which amounted to 2073 units of storage, including letters, greeting cards, telegrams. The corpus of archival materials comprised 1158 storage units (diaries, photographs, notes, official correspondence, etc.). All of above mentioned gave the opportunity to characterise the main issues related to the linguistic source studies aspect and the terminology of the epistolary genre, which was the starting point for further research. The processing of a large number of archival materials was possible as a result of using archiving methods, documentary analysis. In general, the corpus was collected as a result of applying the technique of continuous sampling, as well as methods of comparing and contrasting data.

Discussion

The linguistic source studies aspect of the epistolary genre should be taken into consideration first. Thus, in the modern philological science of Kazakhstan the theme of epistolary discourse of scholars, writers and poets is insufficiently studied despite the significant role of epistolary sources in the reconstruction of the history of formation, development and changes of the language and culture of the period of the second half of the 19th and the early 20th century. Major notions in this direction are linguistic source studies, suggested by S.I. Kotkov and allowing to consider epistolary heritage in close connection with the era, linguistic situation, cultural context [Kotkov, 1964: 3].

The given aspect was considered by one of the authors of this article within the framework of the study of Turkic-Mongolian linguistic interaction, analysing existing hypotheses and searching for facts confirming the affinity of particular languages [Tuimebaev, 2005; Tuimebaev, 2006, Lamazhaa, 2024]. As the research material shows, in this direction we rely on the theory developed by the Russian scholar S.I. Kotkov [Kotkov, 1980: 294] and the Kazakh scholar S.A. Tleubaeva [Tleubaeva, 2009: 147-154] within the framework of linguistic source study, based on the experience of the previous generation of scholars and representing a verified base.

Linguistic source studies originated in Russia in the second half of the 20th century, and a special merit and initiative belongs to S.I. Kotkov (1906-1986). Thus, he was the initiator of the creation of the sector of linguistic source studies and research of language monuments at the Institute of Russian Language of the USSR Academy of Sciences in 1958. At the same time, for the first time the subject of a new scientific search became a new direction in linguistics, which he designated in 1977, connected with archives, publications, card index [Tuimebaev, 2005]. The emergence of this direction is related to the fact that the study of Russian and other languages in the

historical aspect, as well as the publication of monuments of the ancient period gets relevant and in demand.

The important aspect in his concept is the consideration of any source from the point of view of their linguistic content and informativeness. Linguistic information or data extracted from a source is determined by its content, linguistic affiliation (language or dialect), and the degree to which this language has been studied in science.

In order to comprehensively study the epistolary discourse of materials from the personal archives of philologists, writers and other intellectuals, the process involved literary, official-business, journalistic, scientific texts of these authors, as well as works (autobiographies, diaries, memoirs).

The development of linguistic source studies has a long tradition, starting with the works of I.I. Sreznevsky, K.F. Kalaidorovich, V.I. Grigorovich and further representatives of science of next generations of the first half of the 20th century as P.K. Simoni, V.M. Istrin, S. Severyanov and P.A. Lavrov, who explored the monuments of the early eras and presented materials on the history of the origin of the oldest Slavic writing. At the same time, the epistolary heritage of above-mentioned scholars has not been studied so far and requires special research from the perspective of linguistic source studies.

The emergence of linguistic source studies as a separate direction in philology as a whole is natural and its appearance was conditioned not only by the state of development of the science of language and its increasing tendencies to expand its knowledge in synchronic and diachronic aspects, but also by the shift of emphasis to the research of issues of exploring the meaning and significance of linguistic expressions: logicians, mathematicians, psychologists, philosophers, culture has always drawn attention to itself, but it has not been studied to the full, although any scientific problem should be, primarily, formulated in the language.

In the period of 70s and 80s of the last century, a group of outstanding scholars of one era led by V.V. Vinogradov, G.O. Vinokur, Y.S. Sorokin, and K.L. Kutina and others, became a reason for the further development of one of the newest branches in linguistics, called linguistic source studies.

In the course of development of linguistic source studies, which initially focused on written monuments of past eras, its followers faced a new difficult task of systematizing sources based on their linguistic assessment. This circumstance is due to the fact that the very concept of a source is really broad. Not only written monuments of bygone days can be called a linguistic source, but also modern sources (including classical and contemporary fiction, scientific, journalistic literature, regulatory legal acts, materials of postal and telegraphic correspondence, office records, radio and TV information, newspaper and magazine periodicals, tape recordings, etc.), which will turn into monuments after a certain period of time. It is difficult and almost unthinkable to account for and systematize this multitude and diversity of sources. This explains the fact that the source study of "modern imprints" of language is already developing within the framework of new linguistic trends and related disciplines (such as text linguistics, linguistic stylistics, language statistics, studying linguistic personality, linguistic analysis of literary, journalistic, scientific and other types of text, text stylistics, literary studies stylistics, poetic grammar), in the course of consideration of traditional issues of a particular language (phonetic, lexical, morphological, syntactic) and issues of language theory in general, as well as in contrastive and comparative studies. Frequently, therefore, the authors of such studies are unaware of their involvement in the field of linguistic source studies, limiting the subject of their searches, which are based on the text considered from various approaches and using various methods, to a specific topic.

Linguistic source studies is of great scientific, theoretical and practical importance. Due to the research carried out in this direction, new texts of antiquity and the Middle Ages of various genres are being introduced into the scientific circulation, which gives the opportunity to look deeper into not only the dynamics of the development of a particular language at a certain stage, but also to obtain valuable information about the state of science, records management, written culture and tradition, literature of a particular nation, ethno-cultural, linguistic and other ties between nations. Considering the source in its broad sense at the present stage, then within the framework of

linguistic source studies texts of various genres created in later centuries and in the modern era (starting from the end of the 18th century) are studied – literary (prosaic and poetic), folklore, scientific, journalistic works, press, monuments of business writing, dictionaries, etc. It is important to note that linguistic source studies has a pronounced interdisciplinary character, as it relies on the data of related sciences of historical-philological and humanitarian cycles (paleography, chronology, historical onomastics, genealogy, textology, literary studies, hermeneutics). In this regard, the analyzed letters provide good material for comprehending the above-mentioned issues, and linguistic source studies itself makes it possible to use its tools, namely, the consideration of the text from the perspective of linguistic content and linguistic informativeness. At the same time, the historical and cultural context of the list of a certain period of the letters' creation are taken into account.

The second important aspect in the study of epistolary discourse is related to the conceptual and notional framework and the identification of typology in the genre diversity of epistolary discourse. When it comes to the epistolary heritage of scholars, the most accurate and acceptable terminological combination is *epistolary discourse*, although this concept is accompanied by such terminological combinations as *epistolary genre*, *epistolary text*, *epistolary*, *epistolary style*, which are quite common in scientific publications lately.

The subject of the study is the epistolary of scholars due to the fact that the Research Institute of Turkology and Altaic Studies of KazNU Al-Farabi collected unique materials – epistolary heritage of Turkologists, whose correspondence was conducted mostly in Russian, but also in Kazakh, English, German, depending on the personality of the addressee and addresser, as well as cultural-historical and scientific paradigm and contactor communicative situation. In this paper the terminological combination *epistolary discourse* is used, which was first introduced into scientific circulation by O.P. Fesenko and is interpreted by the author as follows: “Epistolary discourse is a speech work, created and functioning in view of a certain national and temporal epistolary tradition, which has a written form and is implemented in the whole variety of its cognitive-communicative functions” [Fesenko, 2009: 140. However, at the same time, the term *discourse* itself has been used since the 50s, filling with new meanings and content.

One of the most significant definitions of the term ‘discourse’ was proposed by the American linguist Z. Harris in 1952 in the article ‘Discourse Analysis’ [Harris, 1952], in which the concept of discourse was defined as a sequence of sentences spoken or written by one or several authors in a certain situation.

W. Labov's contribution to the theory of discourse has the fundamental status. The scholar's research focuses on the study of the relationship between language and social factors, with the subsequent identification of several key principles that have significantly expanded the very understanding of the functioning and evolution of language. The importance of social stratification of a language by showing the variation of speech behavior depending on such parameters as social class, ethnicity and age is demonstrated by the linguist. The scientific works of the scholar disprove the idea of the homogeneity of language, revealing significant differences in the language practices of different social groups. In addition, the linguist has made a significant contribution to the development of narrative analysis, in the study of the structure and function of stories as a reflection of the socio-cultural context, highlighting the main structural elements that demonstrate a special role in the organization and interpretation of the narrative – annotation, orientation (exposition), complication, assessment, result (denouement) and code [Labov, 1975]. Finally, W. Labov emphasizes the continuous variation of language and its evolution, using speech variation analysis to trace language change. His research demonstrates the influence of geographical factors and social networks on language dynamics. In aggregate, these principles contribute to a better understanding of the functioning of language in different social contexts and the processes of its transformation over time.

J. Grimes' scientific findings are focused on the description and analysis of different types of discourse, where the emphasis is on the role of context and cognitive processes in the creation and interpretation of meaning [Grimes, 1975].

In the scientific article published by R. Langacker 'Discourse in Cognitive Grammar' [Langacker, 2002], the author considers conventional units of grammar (semantic, phonological and symbolic) in the process of interaction and their perception in the text, a number of key conclusions are indicated, such as the importance of conceptualization and imagery in understanding the nature of discourse, the non-fixedness of the notion of 'meaning' and the possibility of variation depending on the context is emphasized, as well as the perception of the speaker.

In turn, I.A. Paperno notes that the analysis of the conjugation of individual and social, unique and universal experience of a person, built through epistolary-communicative forms (memoirs, diaries, autobiographies, etc.) [Paperno, 1999] help to reveal the formation of narratives both personal and collective with the reflection of perception and interpretation of reality.

Based on the results of scientific research N.I. Formanovskaya, in her book 'Speech Communication: Communicative-Pragmatic Approach' [Formanovskaya, 2002: 12-13]. [Formanovskaya, 2002: 12-13] considers discourse as an important element of the communicative process, analyzing the nature of communication, notes the important role of the interdisciplinary nature of the study and the connection with other speech disciplines.

N.V. Silaeva investigates the functional possibilities of epistolary discourse as a special form of interpersonal communication on the basis of the description of linguistic tools in the creation of 'expressiveness' in the texts of English private messages of the period of the 18-19th centuries [Silaeva, 2007].

In line with the works in the study of genre-stylistic features of peculiarities on the materials of English-language ritual and etiquette written texts, a candidate thesis for the degree of philological sciences of N.Y. Busorgina was made, as a result of which the linguacultural specificity of English traditional epistolary correspondence was determined [Busorgina, 2006: 18].

The communicative syntax of friendly letters of famous intellectuals of the period of the end of the 19th and the first quarter of the 20th century was highlighted in the work of N.I. Belunova [Belunova, 2011], focusing on the disclosure of the dominant feature in the types of text having a distinctive category of dialoguing, which becomes the center of this research.

N.A. Kalenova in her article on cognitive-pragmatic codes of epistolary discourse, considers the peculiarities of the use of certain language units reflecting the intentions of the sender of a private letter to the receiver, who has knowledge, experience, events about each other's life [Kalenova, 2012: 49].

The topic of genre-communicative features of the epistolary style of private written texts of writers of the 19th century, I.S. Turgenev, L.N. Tolstoy, A.P. Chekhov was highlighted by N.A. Kovalyova, according to whom the specificity of epistolary discourse provides a wide opportunity to expand the understanding of the very genre structure of the concept of communication, and at the same time, reveals some assessment of the meaning of dialogic modality [Kovalyova, 2021: 35].

The dissertation work of A.V. Kuryanovich gives an idea about the complex research of the degree of development of genre and stylistic properties of Russian epistolary discourse of the owners of the type of speech culture called elitist of the period of 20th and the early 21st centuries. It should be noted that this study covers a systematized and generalized picture of the theory of epistolary, the provisions of which were sufficiently actively formed for several decades, moreover, the scholar introduced a new terminological apparatus expressing a set of genre-stylistic, structural-typological, functional-pragmatic characteristics of this type of communication [Kuryanovich, 2013: 28].

The monograph by O.P. Fesenko analyses phraseology as an element of epistolary discourse, which is used in written texts of the period of the first third of the 21st century, and as a result of the study reveals the distinctive 'anthropocentrism of friendly epistolary discourse' of Pushkin's era [Fesenko, 2009: 120].

In scientific research, the nature of the term linguistic personality was first noticed by V.V. Vinogradov in his work 'On the Language of Fiction Prose' devoted to the study of 'language' (or better, styles) and his concept is relied on by Kazakh scholars in the study of epistolary heritage,

from the archive of Professor A.S. Amanzholov attention to the personality was paid by the authors of the article published in the journal 'New Studies of Tuva' [Iskendir, 2024: 240-264].

The creation of the concept of language personality model is closely connected with the name of linguist G.I. Bogin, who in his doctoral thesis in 1984 proposed an innovative polycomponent parametric model including the level of readiness for language activity as an additional speech ability, and thus laid the foundations of the linguodidactic approach in this aspect [Bogin, 1984: 21].

In the late 80s of the last century, the linguist-theorist Y.N. Karaulov identified three levels in the structure of linguistic personality as verbal-semantic (individual words, standard word combinations, simple formulaic sentences), linguistic-cognitive (thesaurus), motivational level [Bogin, 1984: 52-54], which belong to the basic notions of the concept of linguistic personality of the scholar [Bogin, 1984: 52-54].

In 1990, I.I. Khaleeva proposed a new concept of 'secondary' and 'two-pronged' linguistic personality, based on which the scholar expresses the assumption about the transition from the designation of speech features of a linguistic personality to the description of it in the role of a direct participant of a communicative act, which in turn implies a scientific study of the construction of social interaction of personalities [Khaleeva, 1990].

In Kazakhstan, the epistolary heritage of historically significant representatives of the Kazakh and other people as an object of scientific research has not been fully studied yet. In this regard, we also relied on various general theoretical studies that makes it possible to restore this or that background of bygone eras. Including the analysis of the correspondence of Peter I in the works of N.I. Gainullina [Gainullina, 1996], the description of the historical and etymological context, language interaction in the ancient era in the works of N.I. Egorov and Zh.K. Tuimebaev [Tuimebaev, 2023; Tuimebaev, Egorov, 2024], as well as the analysis of the creative workshop of Bauyrzhan Momysuly in the study of Zh.O. Imanaliev [Imanaliev, 2021]. All the mentioned studies have the nature of linguistic source studies providing a close connection between language, historical reality, linguistic content in the analyzed linguistic units.

The letters of N.T. Sauranbaev, I. Dobrodomov, A.S. Amanzholov and other scholars are united by the chronological framework of the Soviet period, when correspondence was conducted mainly in Russian. And even if scientific works were written in Kazakh, it was necessary to translate them into Russian, as the All-Soviet Attestation Commission was located in Moscow and office work was conducted in Russian for all republics. In this historical and cultural context of monolingual and bilingual space, the epistolary discourse of scholars in Kazakhstan was being formed.

The letters found in the archive of the outstanding scholar N. Sauranbaev were written both in Russian and Kazakh languages. The total corpus of the archive of documents of N.T. Sauranbaev includes 470 storage units containing 38 written texts, 12 telegrams in the inventory of Cases under the numbers starting from 321 to 355. At the same time, in twenty letters, the fonds-former is the addresser, while in the remaining fifteen is the addressee.

Along with that, the fate of the Turkologist, Slavist, Russianist, doctor of philological sciences Professor I.G. Dobrodomov, who worked in Kazakhstan in 1958-1960 and letters to him were written both in Russian and Kazakh languages, is of interest. The epistolary heritage of Professor I.G. Dobrodomov, in which we find that letters from publishing houses, friends, colleagues have their addressees. They also contain reflections of the scholar concerning etymology of Kazakh words, a request to his pupils to search for the definition of the word *oshar (ouap)* in the Card index kept in the Institute of Linguistics of the Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan. The correspondence of I.G. Dobrodomov, who was a teacher of Russian and German languages in Uyk secondary school of Djambul region, demonstrates that in such a short period of time he learnt Kazakh language and turned to other Turkic languages.

Epistolary discourse has deep historical and cultural roots that were formed over many centuries before the transition to the Internet era. This genre includes not only personal letters, but also official, business and literary messages. At the same time, the historical and cultural context of

epistolary discourse spans different eras and cultures, reflecting changes in society, politics and literature.

The epistolary genre in Russia and Kazakhstan went through several stages of development. In the 18th-19th centuries, letters became an important means of communication among the nobility and intelligentsia. They reflected not only personal experiences, but also public sentiments, political views and cultural trends of the time, which were also presented in open letters. An example of an open letter from the pre-Soviet period is characterized by touching on topics of a political and revolutionary nature. One of the named variants of this kind of letter should be mentioned the petition dated 22 July 1905, designed in the format of a telegram to the Russian Emperor Nicholas II, signed by representatives of Kazakh intelligentsia such as A. Bukeikhanov, A. Baitursynuly, Zh. Akpayuly, T. Nureken and all trustees from Karkarala district with the following wording: «...*Why cattle-breeding culture deprives a Kirghiz of the right to vote, when such a right is not deprived by the occupation of trade, farming, fishing and other trades? ...It is not proved that the Kirghiz understand social and state tasks worse than Russian peasants, not to mention other settled foreigners...*» [CSA RK]. The analysis of lexical units, idioms, and stable expressions used in the letters provides an opportunity to reveal the historical and cultural semantics of the era.

The study of epistolary discourse requires more creation of a typology of scholars' epistolary heritage and establishment of the most frequent types used by addressees and addressers. In this matter we were guided by the studies of such scholars as A.V. Kuryanovich, L.V. Nizhnikova, N.Y. Busorgina, N.A. Kovaleva. In this case, an important thesis is the statement of N.S. Stepanov and E.P. Prokhorov, who considered the epistolary text as a syncretic speech culture in genre-style relationship.

Based on the classifications proposed by scholars, we have developed a general typology of writing. At the same time, we adhere to the opinion of scholars that epistolary discourse includes various types and genres, which can be classified according to different criteria. There are personal letters, friendly letters, business letters, and letters of public character. All of them require further study and complex analysis.

Conclusion

The review of works on linguistic source studies proposed in this article made it possible to identify the main research parameters and consider the epistolary heritage of scholars in close connection with the historical and cultural context of the era. The epistolary genre was widespread among Turkologists, Slavists, Kazakh language scholars and Russianists of the past, which became the object of search and analysis for our research. The epistolary heritage of scholars characterizes the personality of Turkologists, Slavists, and Russianists as addressees and addressers with all individual features. As the study has shown, the correspondence of scholars was one of the important forms of written scientific communication, which had documentary and linguistic value. This was due to the fact that it reflected the peculiarities of linguistic consciousness, communicative intentions, scientific and cultural traditions of particular individual and the era in general.

The scientific activity of the mentioned scholars was connected with Kazakhstan, and the letters were written in both Russian and Kazakh languages, which was evidence of the bilingual nature of correspondence and the authors' ability to switch from one language to another. Among many types and genres of epistolary heritage four main types have been identified by us (personal letters, friendly letters, business letters, letters of public character), which require further detailed analysis. All mentioned genres can overlap and be combined depending on the context and purposes of communication. Moreover, their key difference lies in the functional and literary organization of the text itself. The epistolary of scholars has scientific, educational, philological value and makes it possible to reveal the personality of the authors through the historical and cultural context of the era.

Funding source. The article was prepared with the support of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan within the framework of the scientific project [IRN AP23486380] ‘Turkic languages of Kazakhstan under conditions of spiritual modernization of society: from graphics to epic text’ (under the Program of grant funding of scientific and scientific-technical projects for 2024-2026).

References

Kotkov S.I. On the Subject of Linguistic Source Studies // Source Studies and History of the Russian Language. – M.: Nauka, 1964. – P. 3-13.

Tuimebaev Zh.K. Kazakh-Mongolian lexical parallels: materials for the etymological dictionary of the Kazakh language. – Moscow: Parad, 2005. – P. 559.

Tuimebaev Zh.K. Formation and development of Altai theory and Altaistics: monograph / Internat. Kazakh-Turkish Univ. named after Kh. A. Yassawi. – Turkestan: IKTU named after Kh. A. Yassawi, 2006. – p. 271 – Bibliogr.: p. 141-193.

Lamazhaa, C.K., Tuimebaev, Z.K., Shagimgereeva, B.E. “People of Central Asia” as a scientific source // New Research of Tuva, 2024. – Vol. 1. – P. 39-54. DOI: 10.25178/nit.2024.1.3.

Kotkov S.I. Linguistic source studies and history of the Russian language. – M.: Nauka, 1980. – p. 294.

Tleubaeva S.A. On the development of linguistic source studies in Kazakhstan // Bulletin of the Eurasian National University. – 2009. – №5. – P. 147-154.

Fesenko O.P. Phraseology of friendly epistolary discourse of Pushkin's era: a monograph. - Omsk: Omsk Institute of Economics, 2009. – p. 156.

Harris Z. Discourse analysis // Language. 1952. V. 28. №1. P. 1-30.

Labov W. The study of language in its social context // New in linguistics. Issue. 7: Sociolinguistics. M: Progress, 1975. P. 96-181.

Joseph E. Grimes, The thread of discourse. The Hague&Paris: Mouton 1975. Pp. 408.

Ronald W. Langacker, Discourse in Cognitive Grammar. Cognitive Linguistics. 2002. V. 12, Issue 2. P. 97-142.

Paperno I.A. Suicide as a cultural institution. – M.: Novoe literaturnoe obozrenie, 1999. – p. 256.

Formanovskaya N.I. Speech communication: communicative-pragmatic approach. – M., Rus. Yaz., 2002. – p. 216.

Silaeva N.V. Linguopragmatic analysis of expressiveness of epistolary text (on the material of English private correspondence of the 18-19th cc.). Author's abstract of the dissertation for the degree of Candidate of Philological Sciences. – Samara, 2007. – P. 23.

Busorgina N.Y. Epistolary text as a component of ritual and etiquette discourse (based on the material of the English language). Abstract of the dissertation for the degree of Candidate of Philological Sciences. – Samara, 2006. – p. 21.

Belunova N.I. Friendly letter to the creative intelligentsia of the late 19th - first quarter of the 20th century in a communicative aspect: Monograph. – St. P: SPbSUSE, 2011. – p. 199.

Kalenova N.A. Dokha, Kuchma and potato: the cognitive-pragmatic code of epistolary discourse // Bulletin of RUDN, series Russian and foreign languages and methods of teaching them. – 2012. No. 4. – pp. 44-49.

Kovaleva N.A. Epistolary discourse of the 19th century: genre and communicative aspect // Current problems of stylistics. – 2021. – №7. – Pp. 35-42.

Kuryanovich A.V. Dynamics of genre and stylistic features of the Russian epistolary discourse of elitist-type speakers of speech culture: 20-21st centuries. Abstract of the dissertation for the degree of Candidate of Philological Sciences. Tomsk, 2013, p. 40.

Iskendir A.A., Shaimerdenova N.Zh., Amanzholova D.B. The communicative and linguodidactic potential of epistolary texts: an applied aspect (based on the material of

D.A. Mongush's mail correspondence to A. S. Amanzholov) // *Novye issledovaniya Tuvy* – 2024. – No. 3. – Pp. 240-264. <https://doi.org/10.25178/nit.2024.3.14>

Bogin G.I. The model of linguistic personality in its relation to varieties of texts: abstract of diss. ...Doc. Philol. sc. – L., 1984. – p. 38.

Khaleeva I.I. Fundamentals of the theory of teaching understanding of foreign language speech (translators training): Abstract. ...doctor of ped. sc. – Moscow, 1990. – p. 36.

Gainullina N.I. The epistolary legacy of Peter the Great in the history of the Russian literary language: diss. ... doc. Philol. sci. – Almaty, 1996. – p. 494.

Tuimebaev Zh.K., Egorov N.I. The most ancient Oguz-Ogur ethno-linguistic and cultural relationship // *Bulletin of KazNU. Philol. ser.* – 2023. – №3(191). – p. 64-7.: <https://doi.org/10.26577/EJPh.2023.v191.i3.ph7>

Tuimebaev Zh.K., Egorov N.I., Amanzholova D.B. Ogurs: etymological links of an ancient ethnonymic term // *Bulletin of KazNU. Philol. ser.* – 2024. – № 1 (193). – p. 94-107/ DOI: https://doi.org/10.26577/EJPh.2024.v193.i1.ph9_4

Imanaliev Zh.O. Creative workshop of a publicist: the publicism of Bauyrzhan Momyshul Monograph. – Almaty: Kazak University, 2021. – p. 191.

CSA RK (Central State Archive of the Republic of Kazakhstan), F. 537, Op. 1, D. 2, LL. 14 ob.

Ж.К. Түймебаев^а

E-mail: turkology.ri@gmail.com

А.А. Искендир^{а*}

E-mail: iskendirakkuralaj@gmail.com. *Байланыс үшін автор: iskendirakkuralaj@gmail.com

“Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ ДЕРЕКТАНУ ЖӘНЕ ТАРИХИ-МӘДЕНИ КОНТЕКСТЕГІ ТҮРКІТАНУШЫЛАР МЕН ОРЫС ТІЛІ МАМАНДАРЫНЫҢ ЭПИСТОЛЯРИЯСЫ

Аңдатпа. Мақалада лингвистикалық деректану бойынша еңбектерге шолу жасалады және тарихи-мәдени зерттеулерді ескере отырып, түркітанушылар мен орыс тілі мамандарының эпистолярлық жанры талданады. Сонымен қатар, авторлар ғалымдардың эпистолярлық мұрасы түркітанушылардың, славист, орыс тілі мамандарының жеке басын адресаттар ретінде сипаттауға мүмкіндік беретін маңызды зерттеу объектісі екенін атап көрсетеді. Ғалымдардың корреспонденциясы – бұл тек деректі ғана емес, сонымен бірге лингвистикалық құндылыққа ие жазбаша қарым-қатынас түрі, өйткені ол тілдік сананың ерекшеліктерін, коммуникативті ниеттерді, дәуірдің ғылыми және мәдени дәстүрлерін көрсетеді. Мақалада лингвистикадағы жаңа бағыт – лингвистикалық Деректанудың жай-күйіне қысқаша шолу жасалады және осы бағыттағы қазақстандық зерттеушілер көрсетіледі.

Лингвистикалық деректану аспектісінде филолог ғалымдардың эпистолярлық мұрасы лексика, грамматика, стилистика және жазбаша тілдің жанрлық мәтіндерінің эволюциясын көруге мүмкіндік беретін шынайы тілдік мәтіндердің бірегей көзі. Ғылыми қызметі Қазақстанмен байланысты болған белгілі түркітанушылардың, слависттердің мен орыс тілі мамандарының шығармалары ерекше қызығушылық тудырады. Олар автордың жеке стилін қадағалайды, ал талданған кезеңнің тарихи-мәдени контекстінде корреспонденцияның әлеуметтік және лингвистикалық аспектілері ашылады. Хаттар ақпаратты беру құралдарын қалыптастырып қана қоймайды, сонымен қатар қоғамдық көңіл-күйге, уақыттың рефлексиялық және әлеуметтік-мәдени көзқарастарына әсер етеді. Лингвистикалық

деректану тұрғысынан эпистолярлық мұраны зерттеу авторлардың хат алмасу кезеңінің тарихи-мәдени және ғылыми парадигмасын сипаттауға мүмкіндік береді.

Тірек сөздер: эпистолярлық мұра, түркітанушылар, дискурс, лингвистикалық деректану, хаттар, архивтер, жанр.

Сілтеме жасау үшін: Түймебаев Ж.Қ., Искендир А.А. Лингвистикалық деректану және тарихи-мәдени контексттегі түркітанушылар мен орыс тілі мамандарының эпистоляриясы // *Philological Sciences Journal*. 2024. – Vol.6. – №2. – Pp. 14-24.

<https://doi.org/10.52081/PhSJ.2024.v06.i2.031>

Ж.К. Түймебаев^а

E-mail: turkology.ri@gmail.com

А.А. Искендир^{а*}

E-mail: iskendirakkuralaj@gmail.com. *Автор для корреспонденции:
iskendirakkuralaj@gmail.com

^аКазахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

ЭПИСТОЛЯРИЙ ТЮРКОЛОГОВ И РУСИСТОВ В ЛИНГВОИСТОЧНИКОВЕДЧЕСКОМ И ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНОМ КОНТЕКСТЕ

Аннотация. В статье представлен обзор трудов по лингвоисточниковедению и анализируется эпистолярный жанр тюркологов и русистов с учетом историко-культурных исследований. При этом авторами подчеркивается, что эпистолярное наследие ученых представляет собой важнейший объект исследования, позволяющий охарактеризовать личность тюркологов, славистов, русистов как адресатов и адресантов. Переписка ученых – это форма письменного общения, обладающая не только документальной, но и лингвистической ценностью, ведь в ней отражаются особенности языкового сознания, коммуникативные намерения, научные и культурные традиции эпохи. В статье представлен краткий обзор состояния относительно нового направления в лингвистике – лингвоисточниковедения – и указываются казахстанские исследователи данного направления.

В лингвоисточниковедческом аспекте эпистолярное наследие ученых филологов является уникальным источником аутентичных языковых текстов, позволяющих увидеть эволюцию лексики, грамматики, стилистики и жанровых текстов письменной речи. Особый интерес представляют произведения известных тюркологов, славистов и русистов, чья научная деятельность связана была с Казахстаном. В них прослеживается индивидуальный стиль автора, а историко-культурный контекст анализируемого периода раскрывает социальные и лингвистические аспекты переписки. Письма не только формируют средства передачи информации, но и влияют на общественные настроения, рефлексивные и социокультурные установки времени. Исследование эпистолярного наследия с позиции лингвоисточниковедения позволяет охарактеризовать историко-культурную и научную парадигму периода переписки авторов.

Ключевые слова: эпистолярное наследие, тюркологи, дискурс, лингвоисточниковедение, письма, архивы, жанры

Для цитирования: Түймебаев Ж.К., Искендир А.А. Эпистолярный тюркологов и русистов в лингвоисточниковедческом и историко-культурном контексте // *Philological Sciences Journal*. 2024. – Vol.6. – №2. – Pp. 14-24.

<https://doi.org/10.52081/PhSJ.2024.v06.i2.031>

Авторлар туралы мәлімет:

Түймебаев Жансейіт Қансейітұлы, филология ғылымдарының докторы, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ профессоры, 050040, Алматы, әл-Фараби даңғылы, 71, Қазақстан
ORCID: 0000-0001-5495-1686

Искендір Аккуралай Абдиуалиевна, педагогика ғылымдарының магистрі, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ докторанты, 050040, Алматы, әл-Фараби даңғылы, 71, Қазақстан
ORCID: 0000-0003-3084-7950

Information about the authors:

Tuimebayev Zhanseit Kanseitovich, Doctor of philology, Professor of Kazakh National University Al-Farabi, 050040, Almaty, 71 Al-Farabi Ave., Kazakhstan
ORCID: 0000-0001-5495-1686

Iskendir Akkuralay, master of pedagogical science, Al-Farabi Kazakh National University Al-Farabi, 050040, Almaty, 71 Al-Farabi Ave., Kazakhstan
ORCID: 0000-0003-3084-7950

Сведения об авторах:

Түймебаев Жансейіт Қансейітович, доктор филологических наук, профессор КазНУ им. аль-Фараби, 050040, Алматы, пр. аль-Фараби, 71, Казахстан
ORCID: 0000-0001-5495-1686

Искендір Аккуралай Абдиуалиевна, магистр педагогических наук, докторант КазНУ им. аль-Фараби, 050040, Алматы, пр. ал-Фараби, 71, Казахстан
ORCID: 0000-0003-3084-7950

Мақала редакцияға 1.06.2024 ж. келіп түсті;

15.06.2024 ж. рецензиядан кейін мақұлданды; 20.06.2024 ж. баспаға қабылданды.

Статья поступила в редакцию 1.06.2024 г.;

одобрена после рецензирования 15.06.2024 г.; принята к публикации 20.06.2024 г.

*The article was submitted on 1.06.2024; approved after reviewing on 15.06.2024;
accepted for publication on 20.06.2024.*

IRSTI 16.21.07

<https://doi.org/10.52081/PhSJ.2024.v06.i2.032>

Sh. Sh. Ulugova

E-mail: karimova.safo84@gmail.com

Samarkand state institute of foreign languages, Samarkand, Uzbekistan

DISCURSIVE FEATURES OF THE TEXT AND THEIR LINGUISTIC STUDY

Abstract

The various aspects of a speech-thinking work are the subject of research in different scientific disciplines: the speech-thinking work as a cultural-historical phenomenon is studied within the framework of cultural studies, general philology, and literary theory; discourse and discursive aspects of the speech-thinking work are examined in the fields of speech act theory, psycholinguistics, and pragmatics. This research highlights the expanding scope of linguistic inquiry, particularly through the lens of "expansionism" in modern linguistics, which integrates contextual elements beyond the textual system itself. The methodological implications of discourse as a multifaceted concept allow linguists to explore the relationships between text components, the communicative situation, and the broader social and functional contexts in which discourse operates. Thus, a comprehensive understanding of discourse is crucial for studying both the structural and functional dimensions of language, offering new avenues for research in text linguistics and pragmatics. The text, as an aspect of the formal-content structure of the speech-thinking work, is the subject of study in linguistics.

Keywords

discourse, text, linguistics, speech act, utterance, expansionism and reductionism.

For citation

Ulugova Sh.Sh. Discursive features of the text and their linguistic study // Philological Sciences Journal. – 2024. – Vol.6. – №2. – Pp. 25-33.

<https://doi.org/10.52081/PhSJ.2024.v06.i2.032>

Introduction

It is necessary to focus in more detail on the concept of discourse, because it is directly related to the specifics of the components of the text considered in this work and, meanwhile, is used in linguistic literature in different interpretations.

As in the case of the term "text", the ambiguity, almost homonymity (in the words of T.M. Nikolaeva) of the meanings of the term "discourse" has become an almost textbook phenomenon.

Back in 1978, T.M. Nikolaeva identified several meanings of the term: "Discourse (French, *discours*, English, *discourse*) is a polysemous term of text linguistics used by a number of authors in meanings that are almost homonymous. The most important of them are [Николаева, 1978: 467]:

A coherent text: In this sense, discourse refers to any text that maintains logical coherence, where the parts of the text are connected and work together to form a unified whole. This aligns with how we often think of discourse in linguistic studies—emphasizing its continuity and structure.

An oral-colloquial form of the text: This definition highlights a distinction between formal written texts and more informal, spoken discourse. It points to the oral traditions of communication where discourse can often be more spontaneous, interactive, and context-driven.

A dialogue: Here, discourse is seen as a dynamic, interactive exchange between two or more speakers. This interpretation is critical in the study of conversation analysis and sociolinguistics, where understanding how discourse unfolds in real-time communication between participants is central.

A group of statements interconnected in meaning: Discourse can also refer to a sequence of statements or utterances that are related to each other in terms of meaning. This view focuses on how individual statements contribute to the larger thematic and argumentative structure of the discourse.

A speech product as a given – written or oral: In this interpretation, discourse is viewed as a specific instance of spoken or written speech. This emphasizes the product or output of communicative activity, whether that output is in spoken or written form.

These diverse interpretations show that “discourse” is a multi-faceted concept. Each definition reflects different aspects of linguistic communication, from its structural components to its pragmatic and functional roles in conversation, writing, and social interaction. The polysemy of the term allows linguists to approach it from various perspectives depending on the focus of their study – whether they are concerned with textual structure, interactional dynamics, or the communicative functions of language.

Understanding this multiplicity of meanings is crucial for linguists as it opens up a broader field of inquiry into how language functions in different contexts and mediums, from formal written texts to everyday conversational exchanges.

There is no need to dwell in detail on its various interpretations, especially since there is a complete historical overview of various approaches to understanding and using the term discourse in the literature. Without trying to repeat the classification of approaches to understanding the term “discourse”, we will only note the general thing that, in our opinion, is typical for most of the various (and especially in recent years implemented) approaches to this concept.

Yu.S. Stepanov notes that this concept was introduced into the practice of linguistic research by Anglo-Saxon linguistics, and a feature of this approach to discourse was the consideration of the speech whole in the context of a certain functional style. In this case, the researchers were more interested in the correlation of the speech whole with a certain functional style, rather than the system of vocabulary or grammar behind the speech whole. Over time, the interpretation of the discourse has undergone changes [Степанов, 1995].

Noteworthy is the point of view of V.G. Borbotko, who considers discourse as a special case of text: “A text can be considered a sequence of units of any order. A discourse is also a text, but one that consists of the communicative units of a language – sentences and their combinations into larger units that are in continuous internal semantic connection, which makes it possible to perceive it as an integral entity. Discourses can be considered, for example, the text of a story, an article, an introduction, a poem. Thus, text is a more general concept than discourse. A discourse is always a text, but the opposite is not true. Not every text is a discourse” [Борботко 1984: 8-9]. In fact, any speech whole that has semantic completeness and is therefore perceived as an integral entity can be defined in this approach as a discourse. Only “texts of exercises from a grammar textbook, rules of conduct, dictionary, reference book” cannot be recognized as a discourse [Ibid.].

Method of Research

This research employs a comparative and analytical approach to the concept of discourse in linguistic studies. By reviewing various interpretations of the term “discourse” in linguistic literature, the study traces its evolution and application across different contexts. The analysis primarily draws on the works of key scholars in linguistics, such as T.M. Nikolaeva, Yu.S. Stepanov, V.G. Borbotko and M.M. Bakhtin. The research method involves examining the

polysemy of the term "discourse" and its relevance to text linguistics, with an emphasis on the relationship between text components and their discursive features. The method also includes a discussion of the broader pragmatic and extralinguistic factors influencing discourse, as well as the role of discourse in interactive communication forms.

A variant of the first approach can be considered the interpretation of discourse as a complete whole of speech – an utterance, as opposed to, say, an utterance as a minimal unit of speech. For example, V.A. Zvegintsev, in a note to the combination “the subject of discourse” in the book by J. Lyons notes that the term “discourse” refers to a thought-completed utterance, in contrast to an utterance as a speech correlate of a sentence: “By “discourse” is usually understood a thought-completed utterance. The translation retains this term so as not to confuse it with another saying” [Лайонз, 1978: 291].

Analysis

An analysis of the linguistic literature suggests that the term in question is currently used in several basic senses:

1) *Discourse as a Text in Its Textual Reality and Features:*

This interpretation treats discourse as a text in its own right, focusing on the textual aspects that define it. This involves examining the internal structure of the text, such as its cohesion (how different parts of the text are connected) and coherence (how the text makes sense as a whole). It highlights how a text functions as a unified entity, governed by linguistic features such as syntax, vocabulary, and grammatical structure.

Key Features: Coherence, cohesion, syntactic structure, and linguistic organization.

Focus: The internal textual properties and how they contribute to the creation of meaning within the text.

2) *Discourse as a Complete Statement in Meaning:*

In this sense, discourse is understood as a complete utterance or statement that conveys a whole, self-contained meaning. This interpretation emphasizes the idea that discourse goes beyond individual words or sentences and refers to the larger unit of speech or writing that conveys a fully developed idea. This meaning is particularly relevant in the study of speech acts, where discourse is seen as an act of communication that conveys a particular meaning or intent.

Key Features: The idea of "completeness" of meaning; emphasis on the full communication of thoughts or ideas.

Focus: The individual utterance or statement as a coherent unit of meaning.

3) *Discourse as a Text or Fragment of Text Related to a Special Possible World:*

This interpretation expands the notion of discourse by linking it to a “possible world” – a theoretical construct that refers to a context or imagined scenario in which the discourse takes place. This approach is often used in discourse analysis that incorporates possible worlds theory or the idea of speech acts in constructing hypothetical or alternative realities. Discourse, in this sense, is viewed as creating a representation of reality that may not necessarily align with the actual world, but could exist as part of a fictional, hypothetical, or theoretical universe.

Key Features: The connection between discourse and possible worlds; constructing alternate or hypothetical realities.

Focus: The interaction of discourse with imagined, hypothetical, or contextual worlds outside the actual reality.

4) *Discourse as a Coherent Text Combined with Extralinguistic Factors:*

This interpretation views discourse as more than just a text; it incorporates extralinguistic factors such as social context, speaker intentions, audience expectations, cultural norms, and other contextual elements that shape the meaning of the text. For example, a conversation in a formal setting (such as a business meeting) might be understood differently than the same conversation in a casual, informal context. These extralinguistic factors can influence how a text is structured and interpreted by the audience.

Key Features: Social context, cultural factors, situational context, speaker's intent, audience expectations.

Focus: The role of external, non-linguistic factors in shaping the meaning and interpretation of discourse.

5) *Discourse as Interactive Forms and Units of Speech:*

In this sense, discourse is viewed as a dynamic, interactive form of communication. It focuses on the exchange of utterances between participants in a conversation or interaction, highlighting how dialogue functions in real-time communication. Discourse is seen as an interactive unit made up of turns, responses, and feedback that reflect the negotiation of meaning between speakers. This is closely related to conversation analysis and pragmatics, which study how participants use language to perform actions, manage conversation flow, and build social relationships.

Key Features: Interaction, turn-taking, feedback, negotiation of meaning, conversational dynamics.

Focus: Discourse as an interactive and dynamic process between communicants.

6) *Discourse as a Speech Product of a Situational Nature:*

Here, discourse is considered as a speech product tied to a specific situation. This interpretation emphasizes that discourse is not static but rather a product of specific contextual circumstances (e.g., a conversation between friends, a public speech, or an academic lecture). The situation in which discourse occurs influences how it is structured, the language used, and the objectives of the speaker. This perspective is important in understanding how context-dependent the meaning of discourse can be and how it functions as a reaction to situational factors.

Key Features: Situational context, context-driven communication, the role of the speaker's environment.

Focus: The way discourse is shaped by and responsive to situational factors.

Summary:

These six interpretations of discourse provide different lenses through which linguistic researchers can analyze and understand discourse in communication. From focusing on the text's internal features to considering the broader extralinguistic factors and situational contexts, each sense of discourse reflects a unique aspect of how language functions. By recognizing these various perspectives, linguists are able to study discourse not only as a linguistic unit but also as a complex, interactive, and context-dependent phenomenon that goes beyond language itself. This rich and multifaceted understanding allows for a deeper insight into the role of language in human communication and interaction.

Meanwhile, the text is correlated with the pragmatic-discursive situation of its creation by the author and the reader's perception and has discursiveness. There is no doubt that the components of the text of a scientific work have discursive features in the sense that they are mostly means of text deployment, reflect a pragmatic-discursive context in their content, etc.

The question arises: what discursive features of the components of the text and the entire text as a whole can, by definition, be the subject of linguistic research? The discursive features of a text are understood as its characteristics (functional, structural, compositional, and meaningful), which are determined by its correlation with the processes of creation by the author and perception by the reader.

M.M. Bakhtin's idea of distinguishing the subjects of linguistics and literary studies is well known. Let's give a fragment of the researcher's work: "Linguistics deals with the text, but not with the work. What she says about the work is being smuggled in and does not follow from a purely linguistic analysis. Of course, this linguistics itself is conglomerate in nature from the very beginning and is saturated with non-linguistic elements. To simplify matters somewhat: purely linguistic relations (that is, the subject of linguistics) are the relations of a sign to a sign and signs within a language or text system (that is, systemic or linear relations between signs). The relations of utterances to real reality, to the real speaking subject and to real other utterances, the relations that for the first time make utterances true or false, beautiful, etc., can never become a subject of

linguistics. Individual signs, language systems, or text (as a symbolic unity) can never be true, false, beautiful, etc.” [Бахтин, 1979: 302-303].

M.M. Bakhtin's idea attracts with its clarity of definition of the subject, and, consequently, the boundaries of linguistics. At the same time, the researcher's statement raises some questions.

Strictly speaking, the above fragment of M.M. Bakhtin's work contains two theses. The first thesis is that the linguist is dealing with a text, not a work. The second thesis is that the linguist deals only with such text components that reflect systemic (linguistic) and linear (in this case, intra-textual) relationships between signs.

In the first case, one cannot disagree with M.M. Bakhtin and many other researchers: the linguist deals primarily with the text. But this, apparently, does not mean (and this applies to the second thesis) that the linguist is limited to studying textual components “only of a textual nature”. The text, as a special, detailed form of realization of a speech-thinking work, contains components determined by the “hypostases” of the latter both as a discourse and as a stylistic, cultural and historical phenomenon.

In this case, it is appropriate to recall E.S. Kubryakov's thesis on the expansionism of modern linguistics, using the introduced using the concepts of expansionism and reductionism as specific periods in the development of a scientific discipline. F. Danesh and T. Enquist compare the expansionism of linguistics with an “expanding universe”, “the study of each link of which is becoming more complicated and undergoing significant changes precisely in the direction of their expansion” [Кубрякова, 1995: 209].

The above-mentioned work talks about such manifestations of “linguistic” expansionism as the emergence of new “dual” sciences (psycholinguistics, sociolinguistics, etc.); the emergence of new disciplines (engineering linguistics, computational linguistics, etc.), the formation of new areas within linguistics itself (text linguistics, transphrastics, theory of speech acts, etc.); the expansion of objects of research within the already established “level” disciplines; recognition of the fact that “adequate knowledge of language requires access not only to different fields of humanitarian knowledge, but also to different fields of natural sciences”, etc.

E.S. Kubryakova cites the characteristic thought of E.A. Kibrik: “While maintaining the principle of purity, linguistics of recent decades has been characterized at the same time by a steady expansion of its interests: from phonetics to phonology, from morphology to syntax and then to semantics, from sentence to text, from syntactic structure to communicative, from language to speech, from theoretical applied linguistics. What is considered “non-linguistics” at one stage is included in it at the next. This process of linguistic expansion cannot be considered complete” [Cited in Кубрякова, 1995: 209].

With the “expansionist behavior” of linguistics, the “expansion of the object of study” is manifested precisely in the expansion of the considered context of the linguistic object. Thus, in modern linguistics, there is a tendency to consider such components of the text, the “radius (functional-content) correlation” of which is not limited to the text itself, but goes beyond it. In other words, the pragmatic-discursive context of the text becomes the considered context of the text components.

M.M. Bakhtin's essentially fair postulate about the distinction between the subject of research of a linguist and a literary critic should not obscure from the consideration of linguists the functional, substantive and structural features of those components of the text, the referents of which are episodes of the pragmatic-discursive situation of the creation of the text and its perception by the reader.

Thus, the methodological significance of the concept of discourse for linguists is determined by the possibility to expand the range of the context of the study of the text and its components, without breaking away from linguistic tasks. Such an interpretation of discourse makes it possible to include procedural phenomena in the field of linguistic consideration of the text, and this opens up some new possibilities.

The discursivity of a text is not a subject of linguistic study. The task of this work, as noted above, is to consider the features of the text of a scientific work related to the exposure – the verbal representation in the text – of its pragmatic and discursive context.

In modern linguistics, the understanding of discourse as a special kind of speech product, which is a form of interaction, the interaction of communicants, is becoming increasingly widespread.

Apparently, this understanding is primarily related to the school of functional pragmatics of Jochen Rebein and Konrad Elich. Cf.; “Discourse refers to units and forms of speech, interactions that may be part of everyday speech activity, but may also manifest themselves in the institutional domain. Oral speech is not a property that distinguishes all forms of discursive behavior (for example, communication via a computer is highlighted), but it is quite characteristic of it; the presence of the speaker and the listener is inherent in discourse (“face-to-face interaction”), but it is not necessary (as when talking on the phone). A discourse can also be called a set of interactions between representatives of certain social groups (for example, a doctor – patient, a politician – a citizen) or within a separate area of public relations (for example, the discourse “teach/learn” in schools and other educational institutions). The analysis of discourse is aimed at specific forms and ways of the course of discourses” [Protasova, 1999: 144].

Conclusion

In conclusion, the study underscores the necessity of focusing more deeply on the concept of discourse in linguistic analysis, especially considering its polysemous nature and the diverse ways in which it is interpreted. Discourse, as explored in the literature, encompasses various dimensions such as a coherent text, an utterance, a speech product, and a form of interaction between communicants. While these interpretations provide valuable insights into discourse as a unit of speech, the research demonstrates the importance of considering the pragmatic and extralinguistic factors that shape the creation and perception of texts. This research highlights the expanding scope of linguistic inquiry, particularly through the lens of “expansionism” in modern linguistics, which integrates contextual elements beyond the textual system itself. The methodological implications of discourse as a multifaceted concept allow linguists to explore the relationships between text components, the communicative situation, and the broader social and functional contexts in which discourse operates. Thus, a comprehensive understanding of discourse is crucial for studying both the structural and functional dimensions of language, offering new avenues for research in text linguistics and pragmatics.

Reference

- Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. – М.: Искусство, 1979. – 423 с.
- Каримова С. Лингвокультурный и семантический анализ концептов (на примере концепта «счастье») // Иностранная филология: язык, литература, образование. – 2021. – №3 (80). – С. 79-83.
- Кибрик А.Е. Лингвистические предпосылки моделирования языковой деятельности // Моделирование языковой деятельности в интеллектуальных системах. – М., 1987. – С. 35-39.
- Кубрякова Е.С. Эволюция лингвистических идей во второй половине XX века (опыт парадигмального анализа) // Язык и наука конца 20 века. – М.: Российский гос. гуманитарный ун-т, 1995. – С. 144-238.
- Николаева Т.М. Лингвистика текста. Современное состояние и перспективы // Новое в зарубежной лингвистике. Выпуск 8. Лингвистика текста. – М.: Прогресс, 1978. – С. 5-39.
- Протасова Е.Ю. Функциональная прагматика: вариант психолингвистики или общая теория языкознания // Вопросы языкознания. – М., 1999. №1. – С. 142-155.
- Степанов Ю.С. Изменчивый «образ языка» в науке XX века // Язык и наука конца XX века: Сб. статей. – М.: Рос. гос. гуманитарный ун-т, 1995. – С. 7-34.

Улугова Ш. Роль природы и социальной среды в выборе метафоры // Иностранная филология: язык, литература, образование. – 2020. – №. 1 (74). – С. 90-97.

Халимова Фируза Рустамовна Прагматические свойства лингвфонетических средств в поэтическом тексте и их сравнительный анализ при переводе // Вестник ЧелГУ. 2019. №1 (423). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/pragmaticheskie-svoystva-lingvofoneticheskikh-sredstv-v-poeticheskom-tekste-i-ih-sravnitelnyy-analiz-pri-perevode> (дата обращения: 06.01.2025).

Халимова Ф. Поэтик таржимада эквивалентлик ва адекватлик тушунчаси // Иностранная филология: язык, литература, образование. – 2017. – Т. 2. – №. 2. – С. 63.

Reference

Bahtin M.M. Estetika slovesnogo tvorchestva. – M.: Iskusstvo, 1979. – 423 s.

Karimova S. Lingvokul'turnyj i semanticheskij analiz konceptov (na primere koncepta «schast'e») // Inostrannaya filologiya: yazyk, literatura, obrazovanie. – 2021. – №3 (80). – S. 79-83.

Kibrik A.E. Lingvisticheskie predposylki modelirovaniya yazykovoj deyatel'nosti // Modelirovanie yazykovoj deyatel'nosti v intellektual'nyh sistemah. – M., 1987. – S. 35-39.

Kubryakova E.S. Evolyuciya lingvisticheskikh idej vo vtoroj polovine XX veka (opyt paradigmalnogo analiza) // YAzyk i nauka konca 20 veka. – M.: Rossijskij gos. gumanitarnyj un-t, 1995. – S. 144-238.

Nikolaeva T.M. Lingvistika teksta. Sovremennoe sostoyanie i perspektivy // Novoe v zarubezhnoj lingvistike. Vypusk 8. Lingvistika teksta. – M.: Progress, 1978. – S. 5-39.

Protasova E.YU. Funkcional'naya pragmatika: variant psiholingvistiki ili obshchaya teoriya yazykoznaniya // Voprosy yazykoznaniya. – M., 1999. №1. – S. 142-155.

Protasova E.YU. Funkcional'naya pragmatika: variant psiholingvistiki ili obshchaya teoriya yazykoznaniya // Voprosy yazykoznaniya. – M., 1999. №1. – S. 142-155.

Stepanov YU.S. Izmenchivyy «obraz yazyka» v nauke XX veka // YAzyk i nauka konca HKH veka: Sb. statej. – M.: Ros. gos. gumanitarnyj un-t, 1995. – S. 7-34.

Ulugova SH. Rol' prirody i social'noj sredy v vybore metafory // Inostrannaya filologiya: yazyk, literatura, obrazovanie. – 2020. – №. 1 (74). – S. 90-97.

Halimova Firuza Rustamovna Pragmaticheskie svoystva lingvofoneticheskikh sredstv v poeticheskom tekste i ih sravnitel'nyj analiz pri perevode // Vestnik CHelGU. 2019. №1 (423). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/pragmaticheskie-svoystva-lingvofoneticheskikh-sredstv-v-poeticheskom-tekste-i-ih-sravnitelnyy-analiz-pri-perevode> (data obrashcheniya: 06.01.2025).

Halimova F. Poetik tarzhimada ekvivalentlik va aдекватlik tushunchasi // Inostrannaya filologiya: yazyk, literatura, obrazovanie. – 2017. – Т. 2. – №. 2. – S. 63.

Ш.Ш. Улугова

E-mail: karimova.safo84@gmail.com

Самаркандский государственный институт иностранных языков, Самарканд, Узбекистан

ДИСКУРСИВНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ТЕКСТА И ИХ ЛИНГВИСТИЧЕСКОЕ ИЗУЧЕНИЕ

Аннотация. Различные аспекты речемыслительного произведения являются предметом исследования различных научных дисциплин: речемыслительное произведение как культурно-исторический феномен изучается в рамках культурологии, общей филологии и теории литературы; дискурс и дискурсивные аспекты речемыслительного произведения рассматриваются в рамках теории речевых актов, психолингвистики и прагматики. Данное исследование подчеркивает расширение сферы лингвистического поиска, особенно через

призму «экспансионизма» в современной лингвистике, который включает в себя контекстуальные элементы, выходящие за рамки собственно текстовой системы. Методологические последствия дискурса как многогранной концепции позволяют лингвистам исследовать отношения между компонентами текста, коммуникативной ситуацией и более широкими социальными и функциональными контекстами, в которых функционирует дискурс. Таким образом, комплексное понимание дискурса имеет решающее значение для изучения как структурных, так и функциональных аспектов языка, открывая новые возможности для исследований в области лингвистики текста и прагматики. Текст как аспект формально-содержательной структуры речемыслительного произведения является предметом изучения лингвистики.

Ключевые слова: дискурс, текст, лингвистика, речевой акт, высказывание, экспансионизм и редуционизм.

Для цитирования: Улугова Ш.Ш. Дискурсивные особенности текста и их лингвистическое изучение // *Philological Sciences Journal*. – 2024. – Vol.6. – №2. – Pp. 25-33.

<https://doi.org/10.52081/PhSJ.2024.v06.i2.032>

Ш.Ш. Улугова

E-mail: karimova.safo84@gmail.com

Самарқанд мемлекеттік шет тилдері институты, Самарқанд, Ўзбекистан

МӘТІННІҢ ДИСКУРСТЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ ЗЕРТТЕЛУІ

Андатпа. Рефлексиялық шығарманың әртүрлі аспектілері әртүрлі ғылыми пәндерді зерттеу тақырыбы болады: рефлексиялық шығарма мәдениеттану, жалпы филология және әдебиет теориясы аясында мәдени-тарихи құбылыс ретінде зерттеледі; сөйлеу актілері, психолингвистика және прагматика теориясы аясында рефлексиялық шығарманың дискурстық аспектілері қарастырылады. Бұл зерттеу лингвистикалық іздеу саласының кенеюіне баса назар аударады, әсіресе қазіргі лингвистикадағы "экспансионизм" призмасы арқылы, ол мәтіндік жүйенің шеңберінен шығатын контекстік элементтерді қамтиды. Дискурстың көп қырлы тұжырымдама ретіндегі әдіснамалық салдары лингвистерге мәтін компоненттері, коммуникативті жағдай және дискурс жұмыс істейтін кеңірек Әлеуметтік және функционалды контексттер арасындағы байланысты зерттеуге мүмкіндік береді. Осылайша, дискурсты жан-жақты түсіну тілдің құрылымдық және функционалдық аспектілерін зерттеу үшін өте маңызды, бұл мәтін лингвистикасы мен прагматика саласындағы зерттеулерге жаңа мүмкіндіктер ашады. Мәтін сөйлеу тілінің формальды-мазмұнды құрылымының аспектісі ретінде лингвистиканың зерттеу пәні болады.

Тірек сөздер: дискурс, мәтін, лингвистика, сөйлеу актісі, пайымдау, экспансионизм және редуционизм.

Сілтеме жасау үшін: Улугова Ш.Ш. Мәтіннің дискурстық ерекшеліктері және олардың лингвистикалық зерттелуі // *Philological Sciences Journal*. – 2024. – Vol.6. – №2. – Pp.25-33.

<https://doi.org/10.52081/PhSJ.2024.v06.i2.032>

Information about the authors:

Shoxida Shoxruxovna Ulugova, candidate of philological sciences, associate professor of the Samarkand State Institute of Foreign Languages, Uzbekistan, Samarkand, 140104, Bustonsaroy, 93
ORCID: 0009-0006-3622-397X

Автор туралы мәлімет:

Улугова Шохида Шохруховна, филология ғылымдарының кандидаты, Самарқанд мемлекеттік шет тілдері институтының қауымдастырылған профессоры, Өзбекстан, Самарқанд, 140104, Бустонсарой көш., 93.

ORCID: 0009-0006-3622-397X

Сведения об авторах:

Улугова Шохида Шохруховна, кандидат филологических наук, ассоциированный профессор Самаркандского государственного института иностранных языков, Самарканд, Узбекистан, 140104, УЗБ, Бустонсарой, 93.

ORCID: 0009-0006-3622-397X

Мақала редакцияга 10.06.2024 ж. келіп түсті;

15.06.2024 ж. рецензиядан кейін мақұлданды; 22.06.2024 ж. баспаға қабылданды.

Статья поступила в редакцию 10.06.2024 г.;

одобрена после рецензирования 15.06.2024 г.; принята к публикации 22.06.2024 г.

*The article was submitted on 10.06.2024; approved after reviewing on 15.06.2024;
accepted for publication on 22.06.2024.*

MPHTI 17.07.29

<https://doi.org/10.52081/PhSJ.2024.v06.i2.033>

Д.Б. Шиманская

E-mail: diana_abdullaeva@bk.ru

*Самаркандский филиал Международной школы финансов, технологий и науки,
Самарканд, Узбекистан*

СОЦИАЛЬНАЯ ДИНАМИКА И ДИАЛОГ В РОМАНЕ “THEIR EYES WERE WATCHING GOD”

Аннотация

В статье рассматривается диалогическая структура произведения Зоры Нил Херстон “Their eyes were watching God”, уделяя особое внимание тому, как диалог функционирует как ключевой повествовательный прием. Херстон мастерски использует разговорный язык для изображения внутренней и внешней жизни своих персонажей, особенно главной героини Джени Кроуфорд. В исследовании рассматривается, как взаимодействие между повествовательным голосом и устным диалогом не только формирует развитие персонажей, но и отражает более широкую социальную и культурную динамику афроамериканского сообщества в начале 20 века. Диалогическая структура способствует уникальному повествовательному ритму, позволяя читателям взаимодействовать с жизненным опытом персонажей через призму устной традиции. В статье также обсуждается, как использование Херстон диалекта усиливает темы гендера, идентичности и расширения прав и возможностей, создавая насыщенный, многослойный текст, который предлагает множественные интерпретации.

Ключевые слова:

диалогическая структура, Зора Нил Херстон, “Their eyes were watching God”, афроамериканская литература, повествовательный голос, устная традиция, диалект, гендер, идентичность, расширение прав и возможностей.

Для цитирования:

Шиманская Д.Б. Социальная динамика и диалог в романе “Their eyes were watching God” // Philological Sciences Journal. – 2024. – Vol.6. – №2. – Pp. 34-40.

<https://doi.org/10.52081/PhSJ.2024.v06.i2.033>

Введение

«Their eyes were watching God» (1937) Зоры Нил Херстон остается краеугольным камнем афроамериканской литературы, прославленной своим богатым изображением жизни афроамериканцев и тонким исследованием пола, идентичности и голоса. Одним из самых поразительных аспектов романа З.Н. Херстон является его отличительное использование диалога, который составляет основу его повествовательной структуры. Взаимодействие между устным словом, особенно через диалект, и повествовательным голосом придает роману его уникальный ритм и глубину, устанавливая диалогическую структуру как центральную как для его формы, так и для смысла.

Методы

В данном исследовании используется качественный текстовый анализ произведения Зоры Нил Херстон «Their eyes were watching God» для изучения диалогической структуры романа. Методологический подход основан на литературном анализе с акцентом на диалогизме как его теоретизировал Михаил Бахтин, который подчеркивает множественность голосов и взаимодействие между различными точками зрения в тексте. Применяя эту теоретическую основу, исследование показывает, как использование З.Н. Херстоном диалога и диалекта способствует тематической и структурной сложности романа.

Сбор данных. Основным источником данных для исследования является роман «Their eyes were watching God», при этом особое внимание уделяется ключевым диалогам между персонажами, внутренним монологам Джени и взаимодействию между повествовательным голосом и разговорным языком. Для тщательного текстового анализа были отобраны отрывки, в которых содержатся значимые разговоры между Джени и другими персонажами, такими, как ее три мужа и жители Итонвилля. Кроме того, были выявлены сегменты, в которых использование З.Н. Херстоном афроамериканского разговорного английского языка (AAVE) наиболее выражено, чтобы исследовать роль диалекта в формировании диалогической структуры.

Концепция диалогизма М. Бахтина служит центральной теоретической линзой, которая утверждает, что несколько голосов — каждый со своей собственной точкой зрения — взаимодействуют, чтобы создать смысл в тексте. Анализ фокусируется на том, как диалоги между Джени и другими персонажами отражают пересечение различных голосов, мировоззрений и социальных позиций. Полифоническая природа романа, в которой разные голоса сосуществуют и влияют друг на друга, изучается, чтобы раскрыть, как эта структура формирует тематические проблемы повествования.

Проводится тщательное чтение ключевых взаимодействий персонажей, чтобы изучить, как З.Н. Херстон использует диалог для развития персонажей и продвижения сюжета. Особое внимание уделяется контрасту между внешним диалогом персонажей и внутренними размышлениями Джени, оценивая, как эти две формы речи создают многослойное повествование, которое отражает ее личностный рост и развивающееся чувство субъектности.

Исследование также анализирует использование AAVE в качестве культурного и лингвистического маркера, учитывая его роль как в аутентификации речевых моделей афроамериканских персонажей, так и в символизации более широкой устной афроамериканской традиции. Смешивание Херстон стандартного английского языка с AAVE рассматривается как метод, который одновременно бросает вызов языковым иерархиям и отражает социальную динамику.

Ограничения. Анализ сосредоточен исключительно на произведении Херстон «Their eyes were watching God», без сравнительного изучения других современных произведений. Дальнейшие исследования могут расширить результаты, сравнив диалогические приемы Херстон с приемами других афроамериканских писателей эпохи Гарлемского Возрождения или южной литературы того периода.

Этот многослойный подход к анализу диалогической структуры романа позволяет глубоко понять, как Херстон интегрирует голос, культуру и идентичность в ткань своего повествования, в конечном итоге подчеркивая сложность и богатство ее литературных приемов.

Результаты

Анализ диалогической структуры в «Their eyes were watching God» раскрывает несколько ключевых выводов относительно того, как Зора Нил Херстон использует диалог и повествовательный голос для усиления тематической глубины романа.

Исследование показало, что диалогические обмены между Джени и другими персонажами играют ключевую роль в формировании ее характерной дуги. Благодаря ее взаимодействию с Логаном Килликсом, Джо Старксом и Ти Кейком голос Джени становится все сильнее и настойчивее. Диалоги отражают ее путь к самоутверждению, причем каждые отношения предлагают контрастную динамику, которая бросает вызов или усиливает ее развивающееся чувство идентичности. Например, скудные и утилитарные диалоги с Логаном подчеркивают эмоциональную дистанцию и неудовлетворенность Джени, в то время как часто односторонние разговоры с Джо иллюстрируют ее борьбу против мужского доминирования. Напротив, ее диалог с Ти Кейком отражает более сбалансированный и подлинный обмен, символизирующий ее достижение эмоциональной свободы и равенства.

Анализ выявил несколько слоев полифонии в тексте, где различные голоса — каждый из которых представляет разные социальные, культурные и гендерные перспективы — сосуществуют и взаимодействуют. Например, голоса сообщества в Итонвилле часто выступают в качестве хора, который комментирует жизнь и выбор Джени. Эти коллективные диалоги полны юмора, критики и сплетен и служат социальным зеркалом, по которому Джени ориентируется. Изображение З.Н. Херстоном голоса сообщества с его смесью традиций AAVE и устного повествования еще больше усиливает идею диалога как социального и повествовательного инструмента.

Использование З.Н. Херстоном AAVE в диалоге оказалось ключевым элементом в диалогической структуре романа. Использование просторечия не только обосновывает персонажей в их культурном и социальном контексте, но и бросает вызов общепринятым литературным условностям того времени. AAVE усиливает подлинность голосов персонажей и помещает роман в рамки устной традиции афроамериканцев. Анализ показал, что стратегические переходы З.Н. Херстона между AAVE в диалоге и более стандартным английским в повествовательном голосе от третьего лица создают динамическое взаимодействие, отражающее напряженность между индивидуальным выражением и общественными нормами. Эта языковая двойственность усиливает полифоническую природу романа, позволяя ему выйти за рамки единого монолитного повествовательного голоса.

Результаты также указывают на то, что диалогическая структура З.Н. Херстона вносит значительный вклад в основные темы романа: гендер, власть и идентичность. Диалоги Джени с мужскими персонажами часто обрамлены борьбой за власть, будь то через контроль Джо Старкса над ее речью или более эгалитарное общение Чайного пирога. С помощью этих взаимодействий З.Н. Херстон подчеркивает пересечение гендера и голоса, показывая, что путешествие Джени заключается не только в поиске любви, но и в возвращении ей права говорить и быть услышанной. Таким образом, диалогическая структура отражает тематический фокус на самовыражении и автономии, поскольку Джени учится отстаивать свой голос как в личных, так и в общественных местах. Результаты этого исследования показывают, что использование З.Н. Херстоном диалога в «Their eyes were watching God» неразрывно связано с развитием персонажей, тематическим исследованием и культурным представлением. Благодаря сложному взаимодействию голосов, как устных, так и внутренних, Херстон создает повествование, которое не только отражает личный путь Джени, но и вовлекает более широкую социальную и языковую динамику. Диалогическая структура с ее смесью AAVE и стандартного английского языка, ее использованием полифонии и ее нюансированным отношением к тишине является центральным элементом литературного и тематического богатства романа.

Обсуждение

Диалогическая структура в произведении Зоры Нил Херстон «Their eyes were watching God» служит важнейшим элементом как в повествовательной форме, так и в тематической глубине романа. Используя концепцию диалогизма Михаила Бахтина, становится

очевидным, что З.Н. Херстон создает полифонический текст, в котором взаимодействуют, договариваются и часто конфликтуют многочисленные голоса, отражая сложность идентичности, власти и пола в афроамериканском сообществе. В этом разделе обсуждаются более широкие последствия использования З.Н. Херстон диалога и диалекта, связывая структурные элементы романа с его взаимодействием с культурной и социальной динамикой.

Диалогизм и полифония в афроамериканском контексте.

Использование Херстон диалогизма особенно резонансно в афроамериканском культурном контексте, где устные традиции играют важную роль в повествовании и общественной идентичности. Полифония романа, представленная голосами Джени, ее трех мужей, сообщества Итонвилля и всеведущего рассказчика, создает яркое, многомерное повествование. Эти голоса с их различными точками зрения вносят вклад в динамичный диалог, который отражает коллективную и индивидуальную борьбу за самовыражение.

Пол, власть и голос. Диалогическая структура романа также играет центральную роль в исследовании динамики гендера и власти. На протяжении трех браков Джени ее голос формируется под влиянием различной степени контроля, который ее мужья оказывают над ней. В ее первом браке с Логаном Килликсом диалог минимален и утилитарен, что отражает эмоциональную отстраненность Джени и отсутствие общения в их отношениях. Ее второй брак с Джо Старксом характеризуется молчаливым диалогом — Джо часто доминирует в разговорах, оставляя Джени безмолвной на публике. Это подавление голоса Джени отражает более широкие общественные ожидания женщин того времени, особенно чернокожих женщин, которым часто отказывали в автономии и самовыражении.

Сила молчания в диалоге.

Изучение диалогической структуры в «*Their eyes were watching God*» также раскрывает значение молчания в тексте. З.Н. Херстон использует молчание как повествовательный прием, чтобы подчеркнуть моменты угнетения, сопротивления и эмоциональной сложности. Например, в браке Джени с Джо Старксом молчание становится формой протеста. Хотя Джени часто заставляют молчать из-за доминирования Джо, ее отказ говорить в ключевые моменты представляет ее внутреннее сопротивление его контролю. Молчание в этом контексте становится мощным контрдиалогом, который подрывает традиционные ожидания общения и власти.

Кроме того, использование З.Н. Херстон диалога как средства исследования гендерной динамики дает ценные сведения о том, как чернокожие писательницы преодолевали пересечения расы, пола и власти. Путь Джени к самоутверждению посредством диалога отражает более широкий феминистский дискурс, который выступает за то, чтобы голоса женщин были услышаны и уважались. Таким образом, диалогическая структура романа не только обогащает его повествовательную сложность, но и служит мощным заявлением о важности голоса в стремлении к личному и социальному освобождению.

Заключение

Диалогическая структура «*Their eyes were watching God*» является основополагающим аспектом его литературного мастерства. Благодаря тщательной оркестровке диалогов, диалектов и молчания З.Н. Херстон создает повествование, которое глубоко укоренено в афроамериканских устных традициях, а также вовлекает универсальные темы голоса, идентичности и автономии. Диалогизм романа отражает множественность точек зрения и опыта внутри афроамериканского сообщества, а также обеспечивает тонкое исследование гендерной динамики и властных отношений. В конечном счете, использование З.Н. Херстоном диалога служит не только повествовательным приемом, но и средством для социального комментария, делая «*Their eyes were watching God*» новаторским произведением как по форме, так и по содержанию.

Литература

Бахтин М. Диалогическое воображение: четыре эссе / Под редакцией Майкла Холквиста, перевод Кэрил Эмерсон и Майкла Холквиста, University of Texas Press, 1981.

Гейтс Г. Луис-младший. Означающая обезьяна: теория афроамериканской литературной критики. Oxford University Press, 1988.

Херстон З.Н. Their eyes were watching God. Harper Perennial Modern Classics, 2006.

Кубичек М.Д. Утверждая наследие: афроамериканские женщины-романистки и история. University Press of Mississippi, 1991.

Джонсон Б. Метафора, метонимия и голос в их глазах видели Бога. В «Their eyes were watching God, Зоры Нил Херстон: книга случаев», под редакцией Шерил А. Уолл, Oxford University Press, 2000, стр. 143–160.

Мейзенхельдер С.Э. Удар по прямому куску кривой палкой: раса и пол в романах Зоры Нил Херстон. University of Alabama Press, 1999.

Смит В. Самопознание и авторитет в афроамериканском повествовании. Harvard University Press, 1987.

Уолл Ш.А. Женщины Гарлемского Возрождения. Indiana University Press, 1995.

References

Bahtin M. Dialogicheskoe voobrazhenie: chetyre jesse / Pod redakciej Majkla Holkvista, perevod Kjeril Jemerson i Majkla Holkvista, University of Texas Press, 1981. [in Russian]

Gejts G. Luis-mladshij. Oznachajushhaja obez'jana: teorija afroamerikanskoj literaturnoj kritiki. Oxford University Press, 1988. [in Russian]

Herston Z.N. Their eyes were watching God. Harper Perennial Modern Classics, 2006. [in Russian]

Kubichek M.D. Utverzhdaja nasledie: afroamerikanske zhenzhiny-romanistki i istorija. University Press of Mississippi, 1991. [in Russian]

Dzhonson B. Metafora, metonimija i golos v ih glazah videli Boga. V «Their eyes were watching God, Zory Nil Herston: kniga sluchaev», pod redakciej Sheril A. Uoll, Oxford University Press, 2000, str. 143–160. [in Russian]

Mejzenhel'der S.J. Udar po prjamomu kushku krivoj palkoj: rasa i pol v romanah Zory Nil Herston». University of Alabama Press, 1999. [in Russian]

Smit V. Samopoznanie i avtoritet v afroamerikanskom povestvovanii. Harvard University Press, 1987. [in Russian]

Uoll S.A. Zhenshhiny Garlemskogo Vozrozhdenija. Indiana University Press, 1995. [in Russian]

D.B. Shimanskaya

E-mail: diana_abdullaeva@bk.ru

Samarkand branch of the International school of finance, technology and science, Samarkand, Uzbekistan

SOCIAL DYNAMICS AND DIALOGUE IN THE NOVEL “THEIR EYES WERE WATCHING GOD”

Abstract. This article explores the dialogical structure of Zora Neale Hurston’s “Their eyes were watching God”, focusing on how dialogue functions as a key narrative device. Hurston masterfully employs conversational language to depict the inner and outer lives of her characters, especially the protagonist, Janie Crawford. The study examines how the interplay between narrative voice and spoken dialogue not only shapes character development but also reflects the broader

social and cultural dynamics of the African American community during the early 20th century. The dialogical structure fosters a unique narrative rhythm, allowing readers to engage with the characters' lived experiences through the lens of oral tradition. The article also discusses how Hurston's use of dialect amplifies themes of gender, identity, and empowerment, creating a rich, layered text that invites multiple interpretations.

Keywords: dialogical structure, Zora Neale Hurston, “Their eyes were watching God”, African American literature, narrative voice, oral tradition, dialect, gender, identity, empowerment.

For citation: Shimanskaya D.B. Social dynamics and dialogue in the novel “Their eyes were watching God” // Philological Sciences Journal. – 2024. – Vol.6. – №2. – Pp. 34-40.

<https://doi.org/10.52081/PhSJ.2024.v06.i2.033>

Д.Б. Шиманская

E-mail: diana_abdullaeva@bk.ru

Халықаралық қаржы, технология және ғылым мектебінің Самарқанд филиалы, Самарқанд, Өзбекстан

“THEIR EYES WERE WATCHING GOD” РОМАНЫНДАҒЫ ӘЛЕУМЕТТІК ДИНАМИКА ЖӘНЕ ДИАЛОГ

Аңдатпа. Бұл мақалада Зора Нил Херстонның “Their eyes were watching God” шығармасының диалогтық құрылымы қарастырылады, әсіресе диалогтың негізгі баяндау тәсілі ретіндегі рөліне ерекше назар аударылады. Херстон кейіпкерлердің, әсіресе басты кейіпкер Джени Кроуфордтың ішкі және сыртқы өмірін бейнелеу үшін ауызекі тілді шебер қолданады. Зерттеуде баяндаушы дауыс пен ауызекі диалогтың өзара әрекеті кейіпкерлердің дамуын ғана емес, сонымен қатар ХХ ғасырдың басындағы афроамерикандық қауымдастықтың әлеуметтік және мәдени динамикасын қалай көрсететіндігі талданады. Диалогтық құрылым ерекше баяндау ырғағын қалыптастырып, оқырмандарға кейіпкерлердің өмірлік тәжірибесін ауызекі дәстүр призмасы арқылы қабылдауға мүмкіндік береді. Мақалада Херстонның диалектті қолдануы гендер, тұлғалық сәйкестік және құқықтарды кеңейту тақырыптарын қалай күшейтетіндігі және көптеген интерпретацияларға мүмкіндік беретін көпқабатты мәтін жасайтындығы да талқыланады.

Тірек сөздер: диалогтық құрылым, Зора Нил Херстон, “Their eyes were watching God”, афроамерикандық әдебиет, баяндаушы дауыс, ауызекі дәстүр, диалект, гендер, тұлғалық сәйкестік, құқықтарды кеңейту.

Сілтеме жасау үшін: Шиманская Д.Б. “Their eyes were watching God” романындағы әлеуметтік динамика және диалог // Philological Sciences Journal. – 2024. – Vol.6. – №2. – Pp. 34-40.

<https://doi.org/10.52081/PhSJ.2024.v06.i2.033>

Сведения об авторах:

Шиманская Диана Боходировна, ассистент преподавателя социально-гуманитарной кафедры Самаркандского филиала Международной школы финансов, технологий и науки, Самарканд, ул. Мирзо Бедил, 24, Узбекистан.

ORCID: 0009-0007-0883-2900

Автор туралы мәлімет:

Шиманская Диана Боходировна, Халықаралық қаржы, технология және ғылым мектебінің Самарқанд филиалының әлеуметтік-гуманитарлық кафедрасының ассистенті, Самарқанд, Мирзо Бедил көшесі, 24, Өзбекстан.

ORCID: 0009-0007-0883-2900

Information about the author:

Shimanskaya Diana Boxodirovna, assistant lecturer at the social and humanitarian department of the Samarkand branch of the International school of finance, technology and science, Samarkand city, Mirza Bedil street, 24, Uzbekistan.

ORCID: 0009-0007-0883-2900

*Мақала редакцияга 10.06.2024 ж. келип түсті;
15.06.2024 ж. рецензиядан кейін маққулданды; 22.06.2024 ж. баспага қабылданды.*

*Статья поступила в редакцию 10.06.2024 г.;
одобрена после рецензирования 15.06.2024 г.; принята к публикации 22.06.2024 г.*

*The article was submitted on 10.06.2024; approved after reviewing on 15.06.2024;
accepted for publication on 22.06.2024.*

FTAMP 16.01.45
<https://doi.org/10.52081/PhSJ.2024.v06.i2.034>

Г.Б. Шәден^а
E-mail: gulzhanat_shaden@mail.ru

Ш.Б. Саткенова^{а*}
E-mail: jaina1978@mail.ru

^аӘл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

ҚАЗАҚ ТІЛІ ПӘНІНДЕ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ҮДЕРІСІНДЕ ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ ТИІМДІ ҚОЛДАНЫЛУЫ

Андатпа

Мақалада Тұрақты даму мақсаттарының бірінде көрсетілген сапалы әрі барлығын қамтитын білім беру бойынша инклюзивті сыныптарда қазақ тілі сабақтарында қолданылатын сандық технологиялар талданады. Сандық технологиялар адам өмірінің барлық салаларына еніп, адам үшін өмір сүру сапасын арттыру мен жұмысын жеңілдетуде пайдаланылуда. Соның ішінде білім беру саласындағы қолданыс аясы күн санап артуда. Бізге қоғам талаптарына сай келетін, бәсекеге қабілетті ұрпақ тәрбиелеу мен білім беру ісінде жаңашылдық пен прогреске дайын болу керек. Адамдар арасындағы қарым-қатынас, адамгершілік сияқты рухани құндылықтарды сақтай отырып, заман талабына сай білім беру мәселесі күн тәртібінен түскен емес. ХХІ ғасырдағы мәдени дамудың бір үлкен жетістігі – инклюзивті білім беру. Инклюзивті білім берудің мақсаттары мен талаптарын, ережелерін көрсете отырып, сандық технологиялардың тиімділігі айқындалды. Сандық технологияларды қолдану оқыту үдерісін белгілі бір деңгейде жақсартуға септігін тигізеді. Мақалада мүмкіндігі шектеулі балаларға білім беру кезінде сандық технологияларды қолданудың қалай әсер ететіні жайлы отандық және шетелдік ғалымдардың зерттеу нәтижелері негізге алынды. Қазақ тілі сабағында мұғалімнің инклюзивті сыныптарда оқушылардың сөйлеу, жазу дағдыларын дамытуда оқушының жеке мүмкіндіктерін ескере отырып жеке оқу жоспарына сәйкес сандық технологияларды саралап қолдану қажеттігінің себептері анықталады. Сонымен қатар, мақалада инклюзивті білім берудегі қашықтықтан оқытуды сандық технологиялар арқылы жүзеге асырудың қолжетімді әрі пайдалы жақтары қарастырылған. Қазақ тілін оқытуға арналған дайын онлайн өнімдер туралы да жазылған. Мұғалімдерге сабақта қолданатын түрлі тапсырмалар құрастыруға арналған сандық технологиялар ұсынылады. Соның ішінде инклюзивті сыныптарда қазақ тілін оқытуда қолданылатын платформалар жайлы айтылады.

Тірек сөздер:

Инклюзивті білім беру, қазақ тілін оқыту әдістемесі, сандық технология, онлайн оқыту әдістері, қашықтықтан оқыту.

Сілтеме жасау үшін:

Шәден Г.Б., Саткенова Ш.Б. Қазақ тілі пәнінде инклюзивті білім беру үдерісінде цифрлық технологиялардың тиімді қолданылуы// Philological Sciences Journal. – 2024. – Vol.6. – №2. – Pp. 41-51.

<https://doi.org/10.52081/PhSJ.2024.v06.i2.034>

Кіріспе

Өркениет пен белгілі бір халықтың мәдени даму сатысын сол қоғамның азшылық топ өкілдеріне немесе мүсәпір адамдарға деген қарым-қатынасы арқылы бағалауға болады. Біраз жыл бұрын белгілі бір топқа жататын мүгедектігі бар адамдар қоғамнан оқшауланып, балабақша, мектеп, жоғарғы оқу орыны мен түрлі жұмыс орындарында шеттетіліп, өз қатарластарынан өмір бойы ажырап қалатын.

Денсаулық – адам өмірінің маңызы. Денсаулығына байланысты проблемалары бар адам өз функцияларын толық орындай алмайды. Адам қызметінің мүмкіндіктерін шектейтін көптеген ауру түрлері бар. Қазіргі қоғам олардың өмірін едәуір жақсарту үшін мүмкіндігі шектеулі жандарға қамқорлық көрсетеді: мемлекет тұрақты жәрдемақы төлейді, тегін медициналық қызмет пен білім береді.

Өзектілігі. БҰҰ Тұрақты даму мақсаттарының 4-мақсаты: Барлығын қамтитын және әділ сапалы білім беруді және өмір бойы білім алу мүмкіндігін ынталандыруды қамтамасыз ету [Оралбаева, 1: 7]. Осы мақсат бойынша білім беру саласына өзгерістер енгізіле бастады. Соның бірі – инклюзивті оқыту. Қазақстанда статистика бойынша 200 мыңнан астам бала ерекше білімді қажет етеді. Ал мектептердің 86% инклюзивті білім беруге мүмкіндіктер қарастырылған. Инклюзивті білім беру жіті назарды талап ететін үлкен білім беру процесі [Оралбаева, 2: 14]. Мамандар отандық инклюзивті білім беруде бірқатар мәселелер барын айтады. Ең әуелі қазақ тіліндегі оқулықтар мен кітаптар, әдістемелік құралдардың өте аз әрі қолда бар құралдардың басқа тілдерден қазақ тіліне сапасыз аударылған еңбектер екеніне шағымданады. Мақалада қазақ тілін оқытуда тиімді қолдануға болатын сандық технологиялар талқыланады. Сондай-ақ мемлекеттің тапсырмасымен соңғы технологиялық мүмкіндіктердің, жасанды интеллект көмегімен инклюзивті білім алу қажеттілігі бар жандарға арнап жасалған сандық технологиялар таныстырылады. Инклюзивті сыныптарда қазақ тілін сандық технологиялар арқылы оқытудың ерекшеліктері мен мүмкіндіктерін игеру педагогтер үшін өте өзекті.

Мақсаты – заман талабына сай сапалы әрі бәріне бірдей қолжетімді білім беру әдістерін қазақ тілін оқытуда да пайдалануға дағдылану. Қазақ тілін оқытатын педагогтердің ізденісі мен жасампаздыққа бейімділігін арттыруға үндеу.

Зерттеу әдістері. Жалпы ғылыми зерттеу: талдау, синтез, жалпылау әдістері және эмпирикалық сипаттау мен салыстыру әдістері қолданылды.

Білім беру – білім алушының белгіленген мемлекеттік білім деңгейлеріне қол жеткізуін анықтаумен қатар, адамның, қоғамның, мемлекеттің мүддесі үшін тәрбие мен оқытудың мақсатты іс-әрекеті. Әртүрлі топтағы мүмкіндігі шектеулі балалардың мұғалімнің көмегі мен жеке бақылауына қажеттіліктері бар. Мұндай оқушылардың білім беру үдерісінде көп айырмашылық бар. Білім беру процесінде сандық технологияларды қолдану мұғалімдер үшін де, инклюзивті сыныптарда оқитын балалар үшін де өте ыңғайлы әрі тиімді бола бастады. Мүгедек балалардың негізгі қажеттіліктері – барлық адамдарға керек негізгі қажеттіліктер. Оларға тамақ, махаббат, қорғаныс және білім қажет. Ескеретін бір жағдай, инклюзивті білім берудің өзіндік қағидаттары бар. Бір баланы екіншісімен салыстыруға болмайды. Керісінше баланың жетістіктерін оның мүмкіндіктерімен салыстыру керек. Әркім өзін қуып жетіп үйренуі қажет. Яғни баланы басқа баланың жетістігімен немесе стандарттар бойынша емес, кешегі қалпы мен бүгінгі нәтижесін салыстырып, болашағына бағдар жасай білу маңызды. Әрине білім мемлекеттік стандарттарға сәйкес, бағдарлама бойынша балаға оқыту арқылы беріледі. Алайда инклюзивті білім берудің маңызды тұсы сол – баланы даму деңгейі мен денсаулығы сау балалардан оқшауламай, қоғамға кіріктіре отырып оқыту. Ол үшін баланың психологиялық жағдайы мен білімді меңгерудегі жеке қабілеттері ерекше бақылануы және оқытушыда осыны түсіне алатындай білім болуы керек.

Зерттеу материалдары мен әдістері

Қазір Қазақстанда мемлекеттік саясаттың маңызды басымдықтарының біріне барлық азаматтардың тең дәрежеде білім алу құқығы жатады. Білімнің жалпыға бірдей қолжетімді болуын қамтамасыз ететін алғышарт – инклюзивті орта. Инклюзивті білім берудің заманауи міндеті интеллектуалды дамуды, психофизиологиялық және жеке-дара ерекшеліктерді ескере отырып, халықтың барлық деңгейі үшін білім алуға тең қолжетімділікті қамтамасыз етуді қарастырады. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы, «ҚР инклюзивті білім беруді дамыту тұжырымдамасы» сынды құқықтық-нормативті құжаттар арқылы міндеттелген инклюзивті білім беру педагогтардың кәсіби іс-әрекетіне қойылар талаптарды күшейтеді [Лиходедова, 3: 34]. Елімізде мемлекеттік білім беру ошақтарында инклюзивті білім беру жүйесі қолжетімді. Алайда, мемлекеттік емес, жеке меншік мектептерде мұндай қажеттілігі бар балаларға білім беру жүзеге асырылмаған.

Инклюзивті білім беру – барлық бала өздерінің физикалық, ақыл-ой, интеллектуалды және басқа ерекшеліктеріне қарамастан, жалпы білім беру жүйесіне енгізілген және мүмкіндігі шектеусіз құрдастарымен бірге оқытылатын оқыту және тәрбиелеу процесі. Инклюзивті білім балаларға қатысты кез келген кемсітушілікті жоққа шығаратын, барлық адамдарға бірдей қарым-қатынасты қамтамасыз ететін, бірақ ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға ерекше жағдай жасайтын идеологияға негізделген [Мовкебаева, Оралканова, 4: 12]. Кез келген қоғамның ізгілікті насихаттайтын идеологиясы азаматтардың құқықтық теңдігі мен мүмкіндіктерін шектемеуді көздейді. Инклюзивті оқытуды қажет ететін балалар өздерінің қоғамның басқа мүшелерінен ерекшелігі жоқ екенін сезінуіне, басқалар сияқты қоғамның бір мүшесі екенін толық сезінгенде ғана психологиялық сау болады. Ал ондай тұлғаға білім беру нәтижелі болмақ.

Қазіргі кезеңде барлық оқушылар үшін білім беру ресурстарының ашықтығы және оқыту технологияларына тең қолжетімділікті қамтамасыз ету білім порталдары мен желілік қауымдастықтар арқылы жүзеге асырылуда. Соның ішінде мемлекеттік тіл – қазақ тілін оқытуға және тілдік білімін дамытуға арналған Tilqural.kz, Tilmedia.kz, Balatili.kz, Soyle.kz, Qonzhuq App, Emle.kz, Qazgramma.kz, Termincom.kz, Sozdikqor.kz сынды бірқатар онлайн платформаларды атап көрсетуге болады. Сонымен қатар, мектеп оқушыларының оқу бағдарламасы негізінде құрастырылған bilimland.kz, daryn.online – онлайн мектептерін оқушылар үшін өте тиімді оқу құралдарына жатқыза аламыз.

Президент Қасым-Жомарт Тоқаев қазақ тілін одан әрі дамыту мәселесі әрқашан мемлекеттік саясаттың маңызды бағыты болып қала беретінін айтқан болатын. Ол үшін, ең алдымен, қазақ тілінің қолданыс аясын арттыруға бағытталған практикалық жұмыстарға басымдық берген жөн. Оның ішінде білім беру ісіндегі, технологиядағы және медиа саласындағы қазақша контент пен цифрлық өнімдерді әзірлеуге айрықша мән беру керектігін, сонымен қатар, тіл үйренуге мүмкіндік беретін отандық ақпараттық жүйелерді көбейту қажеттігін атап көрсеткен еді.

Зерттеудің негізгі әдісі инклюзивті білім беру мәселесі бойынша ғылыми жарияланымдарды талдау болды.

Әдебиеттерге шолу

Инклюзивті білім беру туралы зерттеулер соңғы онжылдықта қарқынды жүргізіле бастады. М. Оспанбаеваның «Инклюзивті білім беру мазмұны және әдістемесі» атты оқу құралында білім берудің жаңартылған мазмұны аясында біліктілікті арттыру жүйесінде инклюзивті білім берудің әдіснамалық және ұйымдастырушылық негіздері қарастырылған. Оқушылардың ерекше білім қажеттіліктері мен жеке мүмкіндіктерін ескере отырып, білім алуға тең қол жеткізуді қамтамасыз ететін арнайы кеңістік құруды қалыптастыру шарттары талданады. Отандық және шетелдік ғалымдардың зерттеулерінде цифрландырудың теориялық және тәжірибелік аспектілері бойынша түрлі пікірлер бар. Британдық Колумбия

университетінің ғалымы Т. Бэйтс «Цифрлық дәуірде оқыту» атты еңбегінде жаңа цифрлық дәуірде талап етілетін білім мен дағдыларда мұғалімге қойылатын түбегейлі өзгеше талаптар болатынын айтады. Онда білім беруді цифрландыру сапасын қамтамасыз ету, «сандық дәуір» мұғалімдерін даярлау, сандық технологияларды тиімді қолдану арқылы оқыту ортасын құру сынды мәселелерді қарастырады [Bates T.A.W., б: 230]. Сонымен қатар инклюзивті білім берудің теориясы мен практикасын Л.Н. Лиходедова, Н.Р. Мирзадинова, З.А. Мовкебаева, Г.М. Мусаханова, А.К. Оралбекова, А.А. Садыкова, Ж.Т. Досжанова сияқты ғалым-педагогтер зерттеулер жүргізген. Қазақ тілін дамытуға арналған «Тіл-Қазына» ұлттық практикалық институты соңғы жылдарда қазақ тілін цифрландыруға, сандық технологиялар арқылы қазақ тілін оқытуға арналған сабақтар дайындауда орасан зор еңбек атқарып жатыр. Міне осындай еңбектермен таныса отырып педагог мамандарға өз сабақтарында сандық технологияларды қолданудың тиімділігін жан-жақты қарастыруға негізделді. Сандық технологияларды қолданудың ең үлкен жетістігі – білім беру мен ғылым саласында шекараларды жою деп түсінеміз. Түрлі ғылыми зерттеулер мен оқу құралдарына қол жетімділік артты, озық мамандармен байланыс орнату мүмкіндіктері туды. Білім алушыларға да сандық технологиялар кез келген уақытта оқуға, оны қайталауға жағдай жасап, мұғалімдермен кері байланыс орнатудың жаңа әдістерін ұсынды.

«Tilqural.kz» мобильді қосымшасы қазақ тілін онлайн үйренуге мүмкіндік жасайды. Қосымшада тілді инновациялық әдістермен оңай әрі тез меңгертуге бағытталған сабақтар, бейнероликтер, мәтіндер, сөздік, кітаптар деп аталатын бес түрлі тапсырмалар жинақталған. Сабақтар бөлімінде А1, А2, В1, В2, С1 деңгейлеріне жіктелген. Әр сабақта сөздікпен жұмыс істеуге, тыңдалым, айтылым, жазылым дағдыларын дамытуға арналған 4 түрлі тапсырма бар. Сөздікпен жұмыс істеуде жаңа сөздерді суреттерді сәйкестендіру, тыңдап жазу, аудармасын дұрыс табу сияқты үш түрлі тәсілмен меңгерту көзделген. Көрнекілігі тартымды, тапсырмалар деңгей бойынша құрастырылған.

«Бейнероликтер» бөлімінде деңгейлерге сәйкес мультфильм және кинофильмдерден қысқа үзінділер қазақша дыбысталып беріледі. Үзіндіні көріп болған соң грамматикалық тапсырма шығады. Бұл тіл үйренушілердің қызығушылығын арттырып қана қоймай, жазылым дағдысын дамытуға мол мүмкіндік береді.

«Мәтіндер» бөлімінде қазақ әдебиеті мен әлем әдебиетіндегі танымал ертегілер мен әңгімелер, «Абайдың қара сөздері» сынды күрделі философиялық шығармалардан үзінділер екі тілде қатар беріледі. Бұл бөлімде мәтіннің дұрыс оқылуын тыңдауға, таныс емес сөздің мәтіндегі мағынасын аудармасынан бірден білу арқылы үйренуге мүмкіндік қарастырылған.

«Сөздік» және «Фразалар» бөлімінде қажетті сөзді іздеу жолағына жазу арқылы аудармасын табуға немесе белгілі бір тақырыптар бойынша таңдауға мүмкіндік бар. Сондай-ақ сөздердің дұрыс айтылуын тыңдауға және қандай жағдаяттарда қолдануға болатыны туралы білуге болады..

Қоғамда болып жатқан әлеуметтік өзгерістерге сай қазақ тілін оқытудың сапасын арттыру – бүгінгі күннің өзекті мәселелерінің бірі. Сондықтан қазақ тілін сандық технология арқылы оқыту – заман талабына, уақыт ағымына қарай туындап отырған мәселе.

Нәтижелер мен талқылау

Тілдік мүмкіндікті инклюзия қоғамында дамыту да – өз міндеттерінің бірі деп есептейтін «Тіл-Қазына» ұлттық ғылыми-практикалық орталығы қазақ тілін оқытуда және дамытуда орасан зор еңбек атқарып келеді. Мәселен, жуырда ғана көру қабілеті нашар азаматтарға арналған қызақ тілінде дыбыстау функциясы бар экран дикторын тұтынушыларға ұсынды. Бұл мемлекеттік тіл бағытындағы алғашқы инклюзивті жобалардың бірі деуге болады. Экран дикторы – көзі көрмейтін азаматтардың интернеттегі мәтіндерді дыбыс арқылы қабылдауына, жауап беруіне, таратуына, қолдануына жол ашатын, әлемдік стандартты қазақ тілі үшін де қолдана алатын бірегей жоба [Гончарова Н.А., Гончарова М.А., Фандеева Д.А., 7: 68].

Тірек-қимыл қозғалысында бұзылысы бар оқушылар үшін ғалымдар сезгіштігі жоғары әрі батырмаларын үлкейте алатын пернетақта жасап шығарған. Осы сияқты технологиялық игіліктер инклюзивті білім беруде заман талабына сай білім алуға мүмкіндік береді. Тірек-қимыл аппараты зақымданған оқушылардың сөйлеу тілінде дыбыстық анализ-синтездің жеткіліксіздігінен сөздің дыбыстық құрамын қате айту, сөздік қорының аздығынан, семантикалық кемшіліктерге байланысты лексика-грамматикалық қателер болуы, әріп таңбасын есте сақтау қиындығына байланысты жазуда жіберетін қателер жиі кездесетіндігі мәлім. Баланың тілдік жүйені меңгеруі зерденің, естің, қиялдың, ойлау мен әрекеттің жаңа түрлерін жасап шығарады. Баланың тілді толық меңгеруі коммуникацияда жоғары деңгейге көтерілгендігін білдіреді, осылайша баланың жеке тұлғасының қалыптасуына жол ашады. Тіл – әлеуметтік бейімделудің негізгі тәсілі. Білім беруде тіл дамыту жұмыстары барлық сабақтарды қамтиды.

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ Жасанды интеллект ҒЗИ ғалымдары ChatGPT чат-ботының қазақ тіліндегі отандық аналогын жасап шығарды. ChatGPT чат-ботының қазақстандық үлгісі үлкен көлемдегі деректерді талдай алады, сұрақтарға жауап береді, мәтіндер құра алады, сонымен қатар қазақ тілінің барлық морфологиялық және синтаксистік ережелерін біледі. Жүйе нейрондық желі архитектурасы негізінде қазақ тіліндегі кез келген мәтінді түсінуге және өз біліміне сәйкес жауап беруге қабілетті. Бұл чат-бот қазақ тілінің ережелерін түсінеді, әріптер мен буындар, сөздер мен сөйлемдер арасындағы барлық тізбектерді есте сақтайды, сонымен қатар синтаксистік және грамматикалық тұрғыдан дұрыс әрі пайдаланушының сұранысына сәйкес келетін дәрежеде жауап бере алады. Жасанды интеллект моделінің мүмкіндігін қажетті ақпаратты нақтылау үшін және білім беру үдерісінде де қолдануға болады. Мысалы, мектеп оқушылары емтиханға дайындалу кезінде тесттегі кейбір ақпаратты түсінбесе немесе өздері нақтылағысы келген жағдайда, қасында мұғалім болмаған кезде, оқушылар нейрожүйеге сұрақ қойып, өте тез аралықта қысқа әрі нақты жауап алады.

KZTTS телеграм ботына жіберілген қазақша мәтінді Azure сервисі арқылы дыбыстай алу мүмкіндігі бар. Ол үшін @kztts_bot телеграм ботына кіріп, start дегенді баса отырып, ер жігіттің немесе қыздың дауысын таңдап, қазақ тіліндегі мәтінді сол жерге жазуға немесе дайын мәтінді жүктеуге болады. Нейро желі мүмкіндігімен енгізілген мәтін бірнеше минутта аудиожазба түрінде қолжетімді болады. Бұл сандық технология қызметі көру қабілеті төмен оқушыға тапсырманы түсіндіруге немесе мәтінді оқып, танысуға мүмкіндік береді.

Біздің елімізде сандық технологияларды білім беруде қолдану әдістері күн санап дамып келе жатыр деп айта аламыз. Сандық технологиялар арқылы қазақ тілін ғана емес, барлық пәндерді оқытуда қолдануға болады. Мысалы, learningapps.org, wordwall.net, plickers.com, bamboozle.com, quizizz.com сияқты тағы ондаған онлайн сайттар қызықты викториналар, тест, кестені толтыру, аудио-видео контент, мәтінді толықтыру, сәйкесін табу сияқты жүзге тарта әдіс-тәсілдермен тапсырмалар құрастыруға мүмкіндік береді. Бұл платформалар оқушының пәнге деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, кез келген уақытта қайта оқуға мүмкіндік береді. Ресейлік ғалым Стелла Цейтлин баланың 2,5 жасқа дейін өте қысқа мерзімде барлық грамматикалық категорияларды меңгере алатынын айтады. Сондай-ақ ғалым Стивен Беккер «Тіл – балада өздігінен дамитын және саналы күш пен жүйелі нұсқауды қажет етпейтін күрделі мамандандырылған дағды» – дейді. Тілдің қатаң логикаға бағынбағанына бала кінәлі емес. Бұл жазуға да қатысты. Ауызекі сөйлеуді бала 99%-ға өздігінен меңгереді. Жазу сәл күрделілеу. Бала үлкендер таңдап, түзетіп, дұрыс деп қойған жолмен жүреді. Бала дұрыс жолды таңдайтын болып тұр ғой. Емле ережелерін де ми бейсаналы түрде игереді. Бізге жетпей жатқаны – мидың көмегімен оқу дер едім,» – деген пікір білдіреді. Яғни біз инклюзивті білім беруде оқушыларға қазақ тілінде сөйлеуді емес, жаза алу және жазғанды оқи алу дағдыларын меңгертуге көбірек назар аударуымыз қажет.

Ағылшын ғалымы К. Эббот инклюзивті білім беруде сандық технологияларды қолдану мақсатына қарай үш түрге бөліп қарастырады: білімді қайталау мен дайындалуға арналған

сандық технологиялар, оқытуда көмекші сандық технологиялар, мүмкіндіктерді арттыруға арналған сандық технологиялар [Эстербрук С.А., Дрейфус А., Орлова Е.А., 1: 56].

Сандық технологиялар арқылы білім беру әдісі – цифрлық технологиялар негізінде заманауи білім беру ортасын қалыптастыруға бағытталған. Сандық технологиялар өте қарқынды даму үстінде.

Инклюзивті білім беру жағдайында қашықтықтан оқыту технологиясын қолдану ХХІ ғасырда «білім барлығы үшін» және «өмір бойы білім алу» қағидаларына сай жүзеге асырылады.

Мүмкіндігі шектеулі балаларға тиімді оқу үдерісін ұйымдастыру және мұғалімдердің білім беру әрекетін оңтайландыру үшін мектептерде сандық технологияларды қолдануына мүмкіндіктері бар. Мысалы, планшеттер, электронды оқулықтар, интербелсенді тақта т.б. [Garrote A., Dessemontet R. S., Opitz E.M. Facilitating , 13: 9].

Инклюзивті білім беруде педагогтерге ескеру керек ережелер бар. Инклюзивті білім беруде оқушылар тірек-қимыл аппараты бұзылған, нашар еститін, көзі нашар көретін немесе зияткерлік ақауы бар болуы мүмкін. Инклюзивті білім беру аясында әр бір педагог ерекше білім қажеттілігі бар оқушылар категориясын білуі және олардың мүмкіндіктеріне сәйкес оқыту әдістемелерін меңгерулері шарт. Бүгінде оқушылар интернет арқылы цифрлы білім беру ресурстарының кең спектріне қол жеткізу мүмкіндігіне жаппай ие бола бастады. Әрбір оқушы оқу қарқынын өзі белгілеп, оқыту үрдісін дербестендіруді қамтамасыз есебінен сабақтың уақытын оңтайландырып жатыр. Бұл дегеніміз оқушылар академиялық еркіндікке қол жеткізіп және мұғалімге тәуелділіктен арылып келеді [Горячев М.Д., Горячев М.М., Н.В. Иванушкина, 14: 45].

Инклюзивті білім беруде мұғалімнің сандық технологияларды қолдануы шығармашылық қиялды пайдалана отырып, жаңа шешімдерді іздеуден тұрады. Үнемі өзгерістерге бейімделу, оқытудың нәтижесін өзгертетін және жетілдіретін жолдармен қол жетімді әдістерді біріктіруді қажет етеді. Инклюзивті сыныпта шығармашылық ойлауды дамытуға көмектесетін бірнеше әдіс-тәсілдерді ұсынамыз.

1-кесте – Қазақ тілі сабағында жазу, сөйлеу дағдыларын жетілдіруге бағытталған басты заманауи технологиялар

Технологиялар /Әдістер	Сипаттамасы	Қолданылуы
Интерактивті ойындар және қосымшалар	Балалардың сөйлеу және жазу дағдыларын ойын арқылы дамытуға арналған	Балалардың назарын аударып, оқу процесіне белсенді қатысуын ынталандырады
Тілдік ойындар және симуляторлар	Тілдік қабілеттерді, сөздерді дұрыс айту, дыбыстарды дұрыс шығару және сөйлемдерді құрастыру дағдыларын дамытуға бағытталған	Балаларға сөйлеу дағдыларын жетілдіруге көмектеседі
Бейнелеу және анимация	Сөйлеу және жазу дағдыларын визуалды түрде көрсетуге арналған	Балаларға күрделі түсініктерді жеңілдетіп, олардың оқу процесіне қызығушылығын арттырады
Сенсорлық технологиялар	Сенсорлық экрандар мен интерактивті тақталар арқылы қол және көз координациясын дамытуға көмектеседі	Балалардың сөйлеу және жазу дағдыларын жақсартуға ықпал етеді

Берілген технологиялар инклюзивті оқытуды қажет ететін балалардың білім алу процесін жетілдіруге ғана емес, сонымен қатар олардың әлеуметтік және эмоционалдық дамуына да оң әсер етеді. Балаларға сөйлеу және жазу қабілеттерін дамытуға көмектеседі, яғни өздерін сенімді сезінуіне және әлеуметтік ортада тиімді қарым-қатынас жасауына мүмкіндік береді.

Сөйлеу және жазу дағдыларын жетілдіруде бағытталған басты заманауи технологиялар арқылы келесі нәтижелерге жетуге болады:

1. Интерактивті ойындар және қосымшалар:

Зерттеу әдісі: бақылау, пайдаланушылардың пікірлері, сөйлеу және тыныс алу дағдыларын бағалау. Нәтиже: балалардың сөйлеу жылдамдығы мен анықтығы жақсарады, сондай-ақ олардың оқуға деген мотивациясы артады.

2. Тілдік ойындар және симуляторлар:

Зерттеу әдісі: тілдік тесттер, сөйлеу талдауы. Нәтиже: балалардың сөздік қоры кеңейеді, дыбыстарды дұрыс шығару қабілеттері жақсарады. Сондай-ақ, балалар сөйлемдерді құрастыруда және ойларын жеткізуде жетіледі.

3. Бейнелеу және анимация:

Зерттеу әдісі: визуалды қабылдау тесттері, сөйлеу талдауы, балалардың өзін-өзі бағалауы. Нәтиже: балалардың сөйлеу және жазу дағдыларында айтарлықтай жақсару байқалады. Бейнелеу және анимация балалардың күрделі түсініктерді түсінуіне және есте сақтауына көмектесеті.

4. Сенсорлық технологиялар: Зерттеу әдісі: координация және реакция жылдамдығы тесттері, сөйлеу бағалаулары. Нәтиже: балалардың қол және көз координациясы жақсарды, бұл олардың сөйлеу және жазу дағдыларына оң әсер етеді. Сенсорлық технологиялар балалардың қозғалыс және реакция қабілеттерін дамытады.

Tilqural.kz, wordwall, LearningApps, ThingLink, Simpleshow, Explain Everything, Hippo Video сияқты сервистер мұғалімдерге қазақ тілінде жазылым, айтылым дағдыларын жетілдіруге бағытталған түрлі цифрлық тапсырмалар құрастыруға мүмкіндік береді. Әрине бұл технологиялар мұғалімнің шығармашылық ізденісі мен идеялық шешімдерін қажет етеді.

Қорытынды

Ерекше білім қажеттіліктері бар балаларды оқыту үшін онлайн оқулықтар мен оқу-әдістемелік кешендер жасалып жатыр. Дегенімен, дәл осы мәселеде біздің елімізде әлі де шешілмеген мәселелер бар екенін жоққа шығаруға болмайды [Оспанбаева, 15: 146].

Жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе мыналарды атап өту керек:

1. Инклюзивті білім беру мен зерттеудің қолжетімділігін арттыру қажет. Мүмкіндігі шектеулі тұлғалардың қазақ тілін меңгеруі үшін оқуға қажетті жағдайларын қамтамасыз ету; кәсіптік даярлықты қамтамасыз ету және педагогтердің жұмыс бағдарламаларын бейімдеу дағдыларын, сондай-ақ дағдыларын дамыту түзету жұмыстарын жүргізу; педагогтерді кәсіби педагогикалық және психологиялық қолдау;

2. Инклюзивті білім беру – адамгершілік, әлеуметтік бейімделу, өзін-өзі қолдау жұмысы, индивидуализм сынды принциптердің бірлігі; педагогикалық жұмыс, мақсат қою, бейімделу қолда бар жұмыс бағдарламалары мен оқу жоспары, білім беру бағдарламаларын құру траекториялар, қолданылатын стратегиялардың әртүрлілігі, бағалау жүйесі сияқты міндеттер кешенін жүзеге асыру.

3. Жұмыста сипатталған инклюзивті оқыту принциптерін жүйелі қолдану мүмкіндігі шектеулі студенттерді ынталандыруға, олардың белсенділігі мен оқу сапасын және зейінін арттыруға, қазақ тілін оқуға деген қызығушылықты арттыруға оң әсер етті.

XXI ғасырдың бүгінгі қоғамы технологиялық парадигмалардың өзгерісі кезеңінің алдында тұр. Адамдар жасаған бүкіл техникалық құралдар мен интернет қызметтері адамдар арасындағы қарым-қатынастың сапалы өзгерісіне әкелетін, анағұрлым жақсы өмір сүру үшін әлеуметтік, экономикалық және өзге де жаңа әсерлер алуға мүмкіндік беретін жаңа сападағы

қоғамды қалыптастыруда. Бүгінгі таңда оқушылардың күнделікті өмірінде қолданатын құралдары мен сабақта қолданатын құралдарының арасында үлкен айырмашылық орнамауы керек. Қазақ тілі еліміздің мемлекеттік тілі ретінде мәртебесі биік, қолданыс аясы кең тіл болуы үшін оқытуда заман талаптарына сай оң өзгерістерді игеруді талап етеді. Қазақ тілін оқытуда сандық технологияларды қолданудың мәні мен рөлі тек сандық көрсеткіште емес, сондай-ақ уақыт пен кеңістік көрсеткіштері тұрғысынан да едәуір артып, оқыту барлығына, барлық уақытта және барлық жерде қолжетімді болуында.

Әдебиеттер:

Қазақстан Республикасындағы инклюзивті білім беруді дамытудың тұжырымдамалық тәсілдері [Электронды ресурс]. – URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=33707013&pos=4;-108#pos=4;-108 (Пайдаланылған күні: 23.04.2024)

Оралбаева Э. Елімізде инклюзивті білім берудің ұлттық моделі енгізіледі [Электронды ресурс]. – URL: <https://kaz.inform.kz/news/elmzde-inklyuzivt-blm-berudn-ulttik-model-engzled-32db67/> (Пайдаланылған күні: 23.04.2024)

Лиходеева Л.Н. Инклюзивті білім берудің теориясы мен практикасы («Білім» мамандықтары тобына арналған оқу құралы). Қарағанды: «Medet Group» ЖШС, 2021. – 194 б.

Мовкебаева З.А., Оралканова И.О. Мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпы білім беру процесіне қосу. Оқу құралы. – Алматы: «Сағатдинова М.Ш.» ЖК, 2014. – 241 б.

Мемлекет басшысы «Қазақ тілі» қоғамының президенті Рауан Кенжеханұлын қабылдады [Электронды ресурс]. – URL: <https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kazak-tili-kogamynyn-prezidenti-rauan-kenzhehanuly-n-kabyldady-1291715> (Пайдаланылған күні: 20.04.2024)

Bates T.A.W. Teaching in a Digital Age. 2015. [Электронды ресурс]. – URL: <https://wiki.lib.sun.ac.za/images/f/f3/Teaching-in-a-digital-age.pdf>

Гончарова Н.А., Гончарова М.А., Фандеева Д.А., Информационные и коммуникационные технологии и развития инклюзивного образования в новых социально-экономических условиях // Научный альманах. – 2015. – № 11-27 – С. 104-107

Ұлттық тіл моделі және инновация [Электронды ресурс]. – URL: <https://egemen.kz/article/355910-ulttyq-til-modeli-dgane-innovatsiya> (Пайдаланылған күні: 20.04.2024)

Ученые ЕНУ создали прототип ChatGPT на казахском языке [Электронды ресурс]. – URL: <https://www.enu.kz/ru/news/1476> (Пайдаланылған күні: 23.04.2024)

Эстербрук С.А., Дрейфус А., Орлова Е.А. Обучение учащихся с диагнозом «нарушение аутистического спектра в США» // Сборник материалов III Международной научно-практической конференции М. : МГППУ, 2015. Стр 127-131

Евстропова Н.С., Ракова Е.В. Стратегии обучения иностранному языку в условиях инклюзивного образования [Электронды ресурс]. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/strategii-obucheniya-inostrannomu-yazyku-v-usloviyah-inklyuzivnogo-obrazovaniya> (Пайдаланылған күні: 23.04.2024)

Garrote A., Dessemontet R. S., Opitz E.M. Facilitating the social participation of pupils with special educational needs in mainstream schools: a review of school based interventions // Educational Research Review. 2017. No. 20. P. 12-23

Горячев М.Д., Горячев М.М., Н.В. Иванушкина / Социальные сети как уникальный образовательный ресурс // Акредитация в образовании. 2014. No. 8 (76). С. 76-77

Оспанбаева М. Инклюзивті білім беру мазмұны және әдістемесі. Оқу құралы. – Алматы: Қазақ университеті, 2019. – 232 бет.

References

- Qazaqstan Respýblikasyndaǵy inklýzivti bilim berýdi damytýdyń tujyrymdamalyq tásilderi [Elektronny resýrs]. – URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=33707013&pos=4;-108#pos=4;-108 (Paıdalanylǵan kúni: 23.04.2024) [in Kazakh]
- E. Oralbaeva. Elimizde inklýzivti bilim berýdiń ulttyq modeli engiziledi [Elektronny resýrs]. – URL: <https://kaz.inform.kz/news/elmzde-inkluzivt-blm-berudn-ulttik-model-engzled-32db67/> (Paıdalanylǵan kúni: 23.04.2024) [in Kazakh]
- Lihodedova L.N. Inklýzivti bilim berýdiń teoriyası men praktıkasy («Bilim» mamandyqtary tobyna arnalǵan oqý quraly). Qaraǵandy: «Medet Group» JShS, 2021. – 194 b. [in Kazakh]
- Movkebaeva Z.A., Oralkanova I.O. Múmkindigi shekteýli balalary jalpy bilim berý protsensine qosý. Oqý quraly. – Almaty: «Sagaytdınova M.Sh.» JK, 2014. – 241 b. [in Kazakh]
- Memleket basshysy «Qazaq tili» qoǵamynyń prezidenti Raýan Kenjehanulyń qabyldady [Elektronny resýrs]. – URL: <https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kazak-tili-kogamynyn-prezidenti-rauan-kenzhehanulyń-kabyldady-1291715> (Paıdalanylǵan kúni: 20.04.2024) [in Kazakh]
- Bates T.A.W. Teaching in a Digital Age. 2015. [Электронды ресурс]. – URL: <https://wiki.lib.sun.ac.za/images/f/f3/Teaching-in-a-digital-age.pdf>
- Goncharova N.A., Goncharova M.A., Fandeyeva D.A., Informatsionno-kommunikatsionnyye tekhnologii i razvitiye inkluzivnogo obrazovaniya v novykh sotsial'no-ekonomicheskikh usloviyakh // Nauchnyy al'manakh. – 2015. – №11-27. – S. 104-107 [in Russian]
- Ulttyq til modeli jáne innovatsıya [Elektronny resýrs]. – URL: <https://egemen.kz/article/355910-ulttyq-til-modeli-dgane-innovatsiya> (Paıdalanylǵan kúni: 20.04.2024) [in Kazakh]
- Ýchenye ENÝ sozdalı prototıp ChatGPT na kazahskom yazyke [Elektronny resýrs]. – URL: <https://www.enu.kz/ru/news/1476> (Paıdalanylǵan kúni: 23.04.2024) [in Russian]
- Esterbruk S.A., Dreyfus A., Orlova Ye.A. Obucheniye studentov s diagnozom «rasstroystvo autisticheskogo spektra v SSHA» // Sbornik materialov III Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii M.: MGPPU, 2015. S. 127-131. [in Russian]
- Evstropova N.S., Rakova E.V. Strategıı obýchenıya inostrannomý yazykú v ýsloviyah inkluzivnogo obrazovaniya [Elektronny resýrs]. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/strategii-obucheniya-inostrannomu-yazyku-v-usloviyah-inkluzivnogo-obrazovaniya> (Paıdalanylǵan kúni: 23.04.2024) [in Russian]
- Garrote A., Dessemontet R. S., Opitz E.M. Facilitating the social participation of pupils with special educational needs in mainstream schools: a review of school based interventions // Educational Research Review. 2017. No. 20. P. 12-23
- Goryachev M.D., Goryachev M.M., N.V. Ivanushkina / Sotsial'nyye seti kak unikal'nyy obrazovatel'nyy resurs // Akkreditatsiya v obrazovanii. 2014. Net. 8 (76). S. 76-77 [in Russian]
- Ospanbaeva M. Inklýzivti bilim berý mazmuny jáne ádistemesi. Oqý quraly. – Almaty: Qazaq ýniversiteti, 2019. – 232 bet. [in Kazakh]

Г.Б. Шаден^а

E-mail: gulzhanat_shaden@mail.ru

Ш.Б. Саткенова^{а*}

E-mail: jaina1978@mail.ru

^а *Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан*

ЭФФЕКТИВНОЕ ПРИМЕНЕНИЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕССЕ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ НА УРОКАХ КАЗАХСКОГО ЯЗЫКА

Аннотация. В статье анализируются цифровые технологии, используемые на уроках казахского языка в инклюзивных классах по качественному и всеобъемлющему

образованию, отраженному в одной из Целей устойчивого развития. Цифровые технологии проникают во все сферы человеческой жизни и используются для повышения качества жизни и облегчения работы человека. В том числе сфера применения в сфере образования растет день ото дня. Нам нужно быть готовыми к инновациям и прогрессу в воспитании и образовании конкурентоспособного поколения, отвечающего требованиям общества. Вопрос современного образования с сохранением духовных ценностей, таких как отношения между людьми, нравственность, не сошел с повестки дня. Одним из больших достижений культурного развития в 21 веке является инклюзивное образование. Определена эффективность цифровых технологий с указанием целей и требований, правил инклюзивного образования. Применение цифровых технологий способствует улучшению процесса обучения на определенном уровне. За основу статьи взяты результаты исследований отечественных и зарубежных ученых о том, как влияет использование цифровых технологий при обучении детей с ограниченными возможностями здоровья. На уроке казахского языка выявляются причины необходимости дифференцированного применения учителем цифровых технологий в соответствии с индивидуальным учебным планом с учетом индивидуальных возможностей учащихся в развитии навыков речи, письма в инклюзивных классах. Кроме того, в статье рассматриваются доступные и полезные аспекты реализации дистанционного обучения в инклюзивном образовании с помощью цифровых технологий. Также написано о готовых онлайн-продуктах для обучения казахскому языку. Учителям предлагаются цифровые технологии для составления различных заданий, которые они используют на уроке. В частности, речь идет о платформах, используемых при обучении казахскому языку в инклюзивных классах.

Ключевые слова: инклюзивное образование, методика преподавания казахского языка, цифровые технологии, методы онлайн обучения, дистанционное обучение.

Для цитирования: Шаден Г.Б., Саткенова Ш.Б. Эффективное применение цифровых технологий в процессе инклюзивного образования на уроках казахского языка // *Philological Sciences Journal*. – 2024. – Vol.6. – №2. – Pp. 41-51.

<https://doi.org/10.52081/PhSJ.2024.v06.i2.034>

G.B. Shaden^a

E-mail: gulzhanat_shaden@mail.ru

Sh.B. Satkenova^{a*}

E-mail: jaina1978@mail.ru

^a*Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan*

THE EFFECTIVE USE OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF INCLUSIVE EDUCATION IN THE KAZAKH LANGUAGE SUBJECT

Abstract. The article analyzes digital technologies used in Kazakh language lessons in inclusive classes on high-quality and comprehensive education, reflected in one of the Sustainable Development Goals. Digital technologies penetrate into all spheres of human life and are used to improve the quality of life and facilitate human work. Including the scope of application in the field of education is growing day by day. We need to be ready for innovation and progress in the upbringing and education of a competitive generation that meets the requirements of society. The issue of modern education with the preservation of spiritual values, such as human relations and morality, has not left the agenda. One of the great achievements of cultural development in the 21st century is inclusive education. The effectiveness of digital technologies has been determined, indicating the goals and requirements, rules of inclusive education. The use of digital technologies helps to improve the learning process at a certain level. The article is based on the results of research by domestic and foreign scientists on how the use of digital technologies affects the

education of children with disabilities. At the Kazakh language lesson, the reasons for the need for a differentiated use of digital technologies by a teacher in accordance with an individual curriculum, taking into account the individual capabilities of students in developing speech and writing skills in inclusive classes are revealed. In addition, the article discusses accessible and useful aspects of the implementation of distance learning in inclusive education using digital technologies. It is also written about ready-made online products for teaching the Kazakh language. Teachers are offered digital technologies to compose various tasks that they use in the lesson. In particular, we are talking about the platforms used in teaching the Kazakh language in inclusive classrooms.

Keywords: inclusive education, methods of teaching the Kazakh language, digital technologies, online learning methods, distance learning.

For citation: Shaden G.B., Satkenova Sh.B. The effective use of digital technologies in the process of inclusive education in the kazakh language subject // Philological Sciences Journal. – 2024. – Vol.6. – №2. – Pp. 41-51.

<https://doi.org/10.52081/PhSJ.2024.v06.i2.034>

Автор туралы мәлімет:

Шәден Гүлжанат Бекболатқызы, «Қазақ тілі мен әдебиеті» мамандығы бойынша PhD докторант, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы, Әл-Фараби даңғылы, 71.

ORCID: 0000-0003-2090-777X

Саткенова Шынар Бағашаровна, филология ғылымдарының кандидаты, доцент, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы, әл-Фараби даңғылы, 71.

ORCID: 0009-0003-9585-1886

Информация об авторе:

Шәден Гүлжанат Бекболатовна, PhD докторант по специальности «Казакский язык и литература», Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Казахстан, Алматы, пр. аль-Фараби, 71.

ORCID: 0000-0003-2090-777X

Саткенова Шынар Бағашаровна, кандидат филологических наук, доцент, Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Казахстан, Алматы, пр. аль-Фараби, 71.

ORCID: 0009-0003-9585-1886

Author information:

Shaden Gulzhanat Bekbolatkyzy, 1st year PhD student in «Kazakh Language and Literature». Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan, Almaty, 71, Al-Farabi Ave.

ORCID: 0000-0003-2090-777X

Satkenova, Shynar Bagasharovna PhD in Philology, Associate Professor, PhD in Faculty of Kazakh Philology, Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan, Almaty, 71, Al-Farabi Ave.

ORCID: 0009-0003-9585-1886

Мақала редакцияға 10.06.2024 ж. келіп түсті;

15.06.2024 ж. рецензиядан кейін мақұлданды; 22.06.2024 ж. баспаға қабылданды.

Статья поступила в редакцию 10.06.2024 г.;

одобрена после рецензирования 15.06.2024 г.; принята к публикации 22.06.2024 г.

The article was submitted on 10.06.2024; approved after reviewing on 15.06.2024;

accepted for publication on 22.06.2024.

СЫН-ПІКІРЛЕП / REVIEWS / РЕЦЕНЗИИ

FTAMP 16.01.45

<https://doi.org/10.52081/PhSJ.2024.v06.i2.035>

Ж.Д. Маликова

E-mail: zhanar.malikova@astanait.edu.kz

Astana IT University, Астана, Қазақстан Республикасы

БІРЛЕСКЕН «ПОЛЁТ»: АПРОБАЦИЯ ЖӘНЕ ТӘЖІРИБЕ

[Полёт. Шет тілі ретіндегі Орыс тілі бойынша оқу құралы. 2 сынып: Қазақстанда орыс тілінде оқытпайтын мектептердің бастауыш сыныптары үшін / А.В. Голубева, П.Г. Гельфрейх, Т.В. Кудоярова, Н.Ж. Шаймерденова, Д.Б. Аманжолова. – Санкт-Петербург: ООО Центр «Златоуст», 2021. – 120 б. суреттер] *еңбегіне сын-пікір*

«Бір рет ұшқан адамның, үнемі көзі аспанды аңсайды» дейді халық даналығы. Алғаш рет «Полет» деп аталатын оқу-әдістемелік кешенмен рецензент ретінде танысқанда осы жайт менің де басымнан да өтті (1). Оқу-әдістемелік кешен ерекше тартымды. Орыс тілі әлемін жарқын, заманауи, қызықты етіп сипаттаған саяхат-кітапқа қызыққаным соншалық, Астана қаласында орналасқан № 72 мектеп-лицейіндегі өз оқушыларыммен жұмыс барысында қосымша құрал ретінде пайдаланғым келді. Дәл осы кезеңде мен бастауыш сыныптарында сабақ беріп жүргенмін. Атап өтетін жайт, қазақ сыныптары болғанымен, оқушыларым кириллицамен таныс еді. Орыс тілі бойынша екінші сыныптарға арналған сабақ барысында Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі ұсынған оқулық қолданылды (2).

Оқу-әдістемелік кешен логикалық тұрғыдан дұрыс құрастырылған (оқулық – жұмыс дәптері 1 (сауаттылық негіздері және жазу) – жұмыс дәптері 2 (сөйлеуді дамыту)). Оқу-әдістемелік кешен оқушының тіл туралы білімін жүйелі әрі қолжетімді түрде жетілдіруге бағытталған. Орыс тілінің негізгі ережелерін түсіндіріп, қызықты заманауи мәтіндер мен әңгімелер, қызығушылық тудыратын диалогтар, тіпті аудиоқосымша мен ұялы телефон арқылы берілетін тапсырмалар, лексика-грамматикалық анықтама бар. Рас тілді оқытуға арналған жақсы әрі сапалы оқулықтар грамматика ережелерін нақты түсіндіруі керек. Сонымен қатар жеткілікті деңгейдегі тәжірибелік жаттығулармен қатар, оқылым және тыңдалым бағыттарына арналған қосымша материалдары да болуы керек. Бұл ең алдымен түсіну дағдысын дамытады. Сөздік қордың молаюына көңіл бөліп, мәдени ерекшеліктерді сипаттайтын тұстары да болғаны абзал. Мұның барлығы оқушылардың тілді ұғынуына жағдай жасайды. Оған қоса жақсы оқулық білім алушының ауызша және жазбаша сөйлеу дағдыларын қалыптастыратын түрлі тапсырмаларға көңіл бөлуі керек. Мұндай ерекшеліктердің барлығы да орыс тілін оқытатын қолданыстағы білім бағдарламасына қосымша ретінде пайдаланатын «Полёт» оқу-әдістемелік кешенінен таптым.

2021 оқу жылында мен 2, 3, 4 сыныптар және орыс тілі шет тілі болып табылатын 6 сыныптың бір оқушысымен «Полет» оқу-әдістемелік кешенінің электронды, жұмыс нұсқасымен жұмыс жасадым. Бірлесіп жұмыс жасау нәтижесінде оқу құралы туралы тек

жағымды пікір естідім. Оқу құралы 8-9 жастағы (екінші сыныптар үшін) балаларға арналып жазылса да, барлық жастағы балалардың қызығушылығын тудырды.

Курс авторлары, орыс тілін шет тілі ретінде оқытудың әдістемесін толыққанды игерген. Сол себепті де грамматиканы қысқа әрі түсінікті етіп бере алған. Ал сөздік болса, керісінше толыққанды, грамматика негіздермен жабдықталған. Мысалы, ОӘК белсенді сөздігімен (350 сөз) мынадай грамматикалық көрсеткіштер беріледі: «род» категориясы бойынша (қазақ тілінде «род» категориясы жоқ), септік жекеше түрі, зат есім жекеше және көпше түрі, сын есім, өздік есімдік, септіктер, есімдіктер, тұйық рай және етістіктің өткен шағы, сонымен қатар осы шақтың жекелеген формалары. Мұндай жұмыстар арқылы мәтіннің жалпы мағынасын ғана түсініп алумен шектеліп қалмайды, мәтінді толыққанды түсінгенге дейін жалғасады. Осы арқылы мен сабақ барысында сөздік пен грамматикаға қарап отырып, қиын мәтіндерді түсінуше қол жеткізуге болатындығын көрсете алдым. Сонымен қатар білім алушылардан өзіндік үй жұмысы барысында, сабақта талқыланбаған мәтіндермен жұмыс жасауды талап еттім. Осы ретте оқушылар кітап соңында қосымша ретінде берілген барлық мәтінді оқуы тиіс. Олардың бірқатары сыныпта талқыланған (қосымша 1, «Каша из топора», «Алдар-көсе и молодец»), ал қалғандары – үйде дайындалып және сабақта тексерілді («Моя анкета», «Про меня», «Я люблю», «Я уже был / где я еще буду?»). Осы ретте бір психологиялық ерекшелікті атап өткім келеді. Мұғалім сабақта талапшыл және оқушылардың өздері сезінетіндей нақты нәтижелерге қол жеткізуі тиіс. Орындалған тапсырмалар жүйелі түрде менің тарапымнан тексеріліп тұрды. Оқушылармен кері байланысқа шығып тұрдым.

Жаңа сөздерді көп жағдайда оқылған мәтінмен байланысты бердім. Осы арқылы білім алушылар жаңа сөздерді жылдам есте сақтап, жадында бекітті. Ал үйге берілген мәтіндегі жаңа сөздерді есте сақтау ондай нәтиже бере қоймайды. Әр сабақ өткен және жаңа сөздер туралы білімді тексеруден басталады. Ең ұзақ дегенде әр сабақтың басындағы 10 минут жекелеген сөздердің арасындағы байланыстарды орнатуға жұмсалды (мысалы «анда/ мында, ыстық/суық, орысша/қазақша), антонимдерге ерекше басымдылық берілді. Мұның барлығы да сөздердің оқушылардың жадында ұзақ сақталуына көмектесті.

Сонымен қатар мен жазуға арналған № 2 жұмыс дәптерінің өзін-өзі бағалаудағы пайдалы құрал екендігін байқадым. Менің оқушыларым өздерінің жазғандарын оқып, алдағы уақытта қай бағытта жұмыстарды күшейту керетігін сараптай алды. № 2 жұмыс дәптерінің негізгі тақырыптары зат есімдердің көпше түрін жасау және зат есім мен сын есімдерді «род» категориясына сай ету жұмыстарымен тығыз байланысты. Оқу құралы мен анықтамасында түркі тілінде білім алатындар үшін маңызды тақырыптар берілген. Солардың бірі қазақ тілінде кездеспейтін шылаулық байланыс тақырыбы. Оқу құралын жазу ісіне қатысқан Қазақстан авторлары (проф. Н.Ж. Шаймерденова, доц. Д.Б. Аманжолова) сөзсіз түсіндіру жұмыстарының қол жетімді болып, ОӘК-нің тиімділігін арттырды.

Мұғалім үшін берілген ұсыныстар да пайдалы (қара. ОӘК Анықтамасы): солардың ішінде оқу-әдістемелік кешеннің лингвистикалық лингвоәдістемелік негіздері, қазақ тіліндегі грамматикалық пікірлерді атап өтеміз. Игерілген білім мазмұнын тексеру формасы (болады немесе болмайды; кімдікі дұрыс, ал кімдікі қате?), әртүрлі жаттығулар (тыңдаймыз және қайталаймыз; жұппен бірге тыңдаймыз және сөйлейміз; сурет салып, жазамыз; тыңда және оқу) оқушылардың тілдік, лингвистикалық-елтанымдық материалды нәтижелі игеруге мүмкіндік берді.

Кириллицалық қолтаңбалар және клишеленген мәтіндерді (құттықтаулар, хабарландырулар, өлеңдер) жазудан тұратын № 2 жұмыс кітабына бөлек тоқталайық. Бұл жұмыс кітабының өзектілігі тілді үйренуде маңызды рөл атқаратын жақсы жазуды үйретуден тұрады, өйткені ол білім алушыларға құрылымдық және ұйымдасқан түрде тілдік дағдыларын жаттықтыруға және жетілдіруге мүмкіндік береді. Жазу білім алушыларға грамматиканы, сөздік қорын және оқыған сөйлем құрылымын мағыналы түрде қолдануға мүмкіндік берді. Бұл сонымен қатар білім алушыларға өз ойларын оқып жатқан тілде анық және тиімді жеткізу қабілетін дамытуға көмектесті. Сонымен қатар, жазу оқушыларға

контексте жаңа сөздер мен сөз тіркестерімен таныстыру арқылы оқуды түсінуді және сөздік қорын жақсартуға ықпал етті.

Балаларға кітаптың көркемдік дизайны ерекше ұнады: Ресейдің, Қазақстанның, Өзбекстанның, Тәжікстанның қазіргі заманғы шынайы өмірін бейнелейтін түрлі-түсті суреттердің көптігі (қарапайым оқушылардың, қалалардың, көрікті жерлер мен қорықтардың, тамақ пен сусындардың, киім түрлерінің, жарқын өзге де сипаттағы суреттері). Әрине, ертегілер, әзіл мен әндер назардан тыс қалмады. Балаларды әндердің көмегімен тілге ынталандыру оңай, олар ән айтқан кезде, еркін күйде, әннің әуені мен ұйқасынан ләззат ала отырып, балалар жаңа сөздерді оңай есте сақтайды, сөйлемдерді ырғақпен айтып, белгілі бір сөздің айтылуы мен артикуляциялық ерекшеліктерін есте сақтауды тез үйренеді. Сонымен қатар, егер ән балаға ұнайтын болса, онда ол оны күні бойы шырқайды, сәйкесінше, бұл зерттелетін тілге деген қызығушылықты жоғалтпай, қайталау арқылы мидың жұмысына оң ықпал етеді.

«Полет» оқулығында жиырма сабақ берілген және 60-70 сынып сағатына есептелген. Оқулықта оң беске жуық ән берілген. Әндердің барлығы грамматиканы меңгеріп, жаңа сөздерді есте сақтауға бағытталған. Әндерден мынандай лексикалық тақырыптарды байқаймыз: сандық (Бір, екі, үш... Мен сенімен қыдыруға барам; оң, жиырма, отыз, қырық...), отбасы (Бізді отбасы әрқашан жақсы көреді), мектеп, канцелярлық жабдықтар (Мен мектепке сөмкемді жинадым), қонақжайлылық (Бұл цирк, музей және саябақ; Кім қайда барады?), аңдар (Зебра, түйеқұс, арыстан, түлкі...), тағам (Кофе, шай, қымыз, су; бәліш, кәуап және мәңті – бұл сенің жақсы көретіндерің) және тағы да басқалары. Әннің сөздері алдымен біздің тарапымыздан айтылып, есте сақталады. Содан кейін Q-кодты арқылы, телефонды оқулыққа апарып, біз музыканың сүйемелдеуімен әндерді шырқадық. Кейде бұл балаларды сабақ алдында өздерін еркін сезініп, демалып алған соң сабақты қызықты бастауға көмектесті. Әсіресе, әр сабақты әнмен бастау оң нәтижелер берді. Өйткені балалар күрделі тақырыптарды тезірек игерді. (сан есім, сын есімнің салыстырмалы деңгейі, септіктер).

Жыл соңында мен оқушылардан орыс тілін оқытуға бағытталған «Полет» курсы дегенде не еске оралады деп сұрадым. Жауаптар керемет болды деп айта аламыз. Мысалы «Юрий Гагарин», «ғарыш», «ұшу», «қанаттар», «Экзюпери» сияқты бірегей жауаптар алдым. «Полет» оқулығымен орыс тілін меңгеру және оқыту бойынша атқарылған жұмыс менің оқушыларымда осындай жылы естеліктер мен жарқын бірлестіктер тудырғанына шын жүректен қуаныштымын. Осылайша, «Полет» оқу-әдістемелік кешені менің оқушыларыма өздерінің тілдік дағдыларын тәжірибеде жетілдіруге, өз ойларын орыс тілінде еркін білдіру қабілетін дамытуға, оқыған мәтінін түсінуді және сөздік қорын жетілдіруге, сондай-ақ Қосымшаның арқасында өздерінің жетістіктерін бағалауға көмектесті (Оқулықты қараңыз). Оқулықтың негізгі мәні «Барынша көп сөйлеу және тыңдау жаттығуын орындандар!» деген принципке негізделген. Өйткені кез-келген шет тілін меңгерудің басты құпиясы үнемі тәжірибеде болумен тығыз байланысты. Ойын түріндегі тапсырмалар оқушылардың шынайы қызығушылығын тудырды. Әндердің сөздері алдымен мұғалім тарапынан айтылып шыққан соң, Q-код көмегімен оқушылармен бірге музыканың сүйемелдеуімен ән айттық. Бұл сөзсіз жоғарыда атап өткеніміздей, оқушылар үшін қиындық тудыратын бірқатар тақырыптарды жеңіл меңгеруге жағдай жасады.

Оқу-әдістемелік кешен оқушылардың сыныпта және үйде өзіндік жұмыстарын орындау жұмыстарын ұйымдастыруға көмектеседі.

Әрине, осы құралды дайындаған авторлық ұжымының жоғары кәсібилігін ерекше атап өткен дұрыс. Өйткені авторлар өздерінің кешенді жұмыстарын орыс тілі мен мәдениетін меңгергісі келетін халықаралық аудиторияға бағыттап, ұйымдастырған. Тапсырмалар қол жетімді тілде ұсынылған. Орыс тілінде оқымайтын кез-келген елдің тұрғыны осы оқу құралын ашып, жұмыс істей бастаса, А1, А2 бастапқы деңгейін оңай меңгереді.

Әдебиетгер:

Русский язык. Учебник. Часть 1, 2. Для учащихся 2 класса уровня начального образования. / М.М. Аймагамбетова, Е.В. Богатырёва, Р.А. Бучина, Н.В. Регель, О.И. Труханова. – Алматы, Алматыкітап баспасы, 2022.

Сілтеме жасау үшін:

Маликова Ж.Д. «Полёт»: апробация және тәжірибе // Philological Sciences Journal. – 2024. – Vol.6. – №2. – С. 52-56. <https://doi.org/10.52081/PhSJ.2024.v06.i2.035>

Ж.Д. Маликова

E-mail: zhanar.malikova@astanait.edu.kz

Astana IT University, Астана, Республика Казахстан

СОВМЕСТНЫЙ «ПОЛЁТ»: АПРОБАЦИЯ И ПРАКТИКА

Рецензия на [Полёт. Учебное пособие по русскому языку как иностранному. 2 класс: для начальных классов школ с нерусским языком обучения в Казахстане / А.В. Голубева, П.Г. Гельфрейх, Т.В. Кудоярова, Н.Ж. Шаймерденова, Д.Б. Аманжолова. – Санкт-Петербург: ООО Центр «Златоуст», 2021. – 120 с. ил.]

Краткое содержание рецензии: В народе говорят: «Испытай один раз полёт, и твои глаза навечно будут устремлены в небо». Так случилось и со мной: когда я впервые открыла учебно-методический комплекс «Полет» в качестве рецензента, то окунулась в яркую, современную, увлекательную книгу-путешествие по миру русского языка, которую мне захотелось использовать в качестве дополнительного материала со своими учениками в общеобразовательной школе-лицее № 72 г. Астаны. Как раз на тот момент, я работала с детьми начального звена, вела уроки русского языка в классах с казахским языком обучения. Следует отметить то, что ученики были знакомы с кириллицей к началу изучения письма. Выстроенный логически верно (учебник – рабочая тетрадь 1 (основы грамоты и письма) – рабочая тетрадь 2 (развитие речи), комплекс в доступной форме систематизирует знания ученика о языке, излагает основные правила русского языка, содержит интересные, современные тексты и рассказы, живые диалоги, к тому же имеется аудиоприложение и задания для мобильного телефона и лексико-грамматический справочник. Как известно, в хорошем учебнике для изучения языка должны быть четкие объяснения правил грамматики, достаточно практических упражнений и разнообразные материалы для чтения и прослушивания, которые помогут развить навыки понимания. Он также должен включать исчерпывающий список словарного запаса и культурные примечания, чтобы обеспечить контекст для языка. Кроме того, хороший учебник должен включать в себя различные задания, которые помогут учащимся развить навыки устной и письменной речи. Все эти качества в рамках дополнительной действующей программы по изучению русского языка я смогла найти в УМК «Полёт». На протяжении 2021 учебного года я работала с электронной, рабочей версией «Полет» со своими учениками 2, 3, 4 классов и с одним учеником из 6 класса, для которого русский язык был как иностранный, и результаты от нашей совместной работы были положительные, учебное пособие нашло отклик у детей разных возрастов, несмотря на то, что написано оно было для детей 8-9 лет (учеников второго класса).

Для цитирования:

Маликова Ж.Д. Совместный «полёт»: апробация и практика // Philological Sciences Journal. – 2024. – Vol.6. – №2. – С. 52-56. <https://doi.org/10.52081/PhSJ.2024.v06.i2.035>

Zh.D. Malikova

E-mail: zhanar.malikova@astanait.edu.kz

Astana IT University, Astana, Republic of Kazakhstan

JOINT «FLIGHT»: TESTING AND PRACTICE

Review of [Полёт. Учебное пособие по русскому языку как иностранному. 2 класс: для начальных классов школ с нерусским языком обучения в Казахстане / А.В. Голубева, П.Г. Гельфрейх, Т.В. Кудоярова, Н.Ж. Шаймерденова, Д.Б. Аманжолова. – Санкт-Петербург: ООО Центр «Златоуст», 2021. – 120 с. ил.]

Summary of the review: People say: «Try flying once, and your eyes will forever be fixed on the sky». This is what happened to me: when I first opened the «Flight» educational and methodological complex as a reviewer, I plunged into a bright, modern, fascinating book-journey through the world of the Russian language, which I wanted to use as additional material with my students at the comprehensive school-lyceum No. 72 in Astana. At that time, I was working with children of the primary level, teaching Russian in classes with the Kazakh language of instruction. It should be noted that the students were familiar with the Cyrillic alphabet by the beginning of their writing studies. Logically structured (textbook - workbook 1 (literacy and writing basics) - workbook 2 (speech development), the complex systematizes the student's knowledge of the language in an accessible form, sets out the basic rules of the Russian language, contains interesting, modern texts and stories, lively dialogues, in addition, there is an audio application and tasks for a mobile phone and a lexical and grammar reference. As you know, a good textbook for learning a language should have clear explanations of grammar rules, enough practical exercises and a variety of reading and listening materials that will help develop comprehension skills. It should also include an exhaustive vocabulary list and cultural notes to provide a context for the language. In addition, a good textbook should include various tasks that will help students develop oral and written speech skills. I was able to find all these qualities within the framework of the additional current program for studying the Russian language in the UMK "Flight". During the 2021 academic year, I worked with the electronic, working version of "Flight" with my students in grades 2, 3, 4 and with one student from grade 6, for whom Russian was a foreign language, and the results of our joint work were positive, the teaching aid found a response from children of different ages, despite the fact that it was written for children aged 8-9 (second-grade students).

For citation:

Malikova Zh.D. Joint «flight»: testing and practice // *Philological Sciences Journal*. – 2024. – Vol.6. – №2. – С. 52-56. <https://doi.org/10.52081/PhSJ.2024.v06.i2.035>

Автор туралы мәлімет:

Маликова Жанар Даулетпаевна, филология ғылымдарының кандидаты, Astana IT University қауымдастырылған профессоры, 010000, Қазақстан, Астана, Мәңгілік Ел даңғылы, 55/11, Бизнес-центр EXPO, С1. ORCID 0000-0002-2710-5510

Information about author:

Malikova Zhanar Dauletpayevna, candidate of philology, associate professor of Astana IT University, 010000, Kazakhstan, Astana, Mangilik El Avenue, 55/11, EXPO Business Center, Block C1. ORCID 0000-0002-2710-5510

Сведения об авторах:

Маликова Жанар Даулетпаевна, кандидат филологических наук, ассоциированный профессор Astana IT University, 010000, Казахстан, Астана, проспект Мангилик Ел, 55/11 Бизнес-центр EXPO, блок С1. ORCID 0000-0002-2710-5510

МАҚАЛАНЫ РӘСІМДЕУГЕ ҚОЙЫЛАТЫН ТАЛАПТАР

1. Журналға мақала беру үшін авторлар <https://vestnik.korkyt.kz/fil/> веб-сайтына тіркеліп өз мақалаларын жүктеуі тиіс.

2. Жарияланым тілі: қазақ, ағылшын, орыс.

3. Мақаланың көлемі – метадеректерсіз 5-8 бет.

4. Мақала мәтіні келесі тәртіп бойынша рәсімделеді:

• Автордың/авторлардың аты-жөні (екі және одан көп авторлар болған жағдайда *Байланыс үшін автор көрсетіледі), беттің ортасында, қалың кіші қаріптермен жазылады.

• Қызмет орны, қаласы, елі, электронды поштасы; беттің ортасында, курсивті қаріп.

Мақаланың атауы – беттің ортасында, шегініссіз, қалың кіші қаріптер.

• Аннотация (180-200 сөз). Мақала тіліндегі тірек сөздер (9-10 сөз).

• Мақала мәтіні.....

• Әдебиеттер тізімі (мақала тілінде) және Reference ағылшын тілінде.

• Аннотация және тірек сөздер басқа екі тілде (таяу және алыс шетел авторлары бұл деректерді ағылшын және орыс тілдерінде бере алады, қазақ тіліне журналдың редакциясы аударады).

• Мақала соңында автор туралы ақпарат үш тілде (қазақ, ағылшын, орыс): аты-жөні (толық), ғылыми дәрежесі, ғылыми атағы, лауазымы, ЖОО (ғылыми ұйым) атауы, мекенжайы, қаласы, елі және Orcid немесе Scopus ID болуы міндетті.

5. Мәтінді, формулаларды және кестелерді теру үшін Windows жүйесіне арналған Microsoft Word редакторы пайдаланылады. Мәтін редакторының параметрлері: барлық шеті – 2 см; ені бойынша теңестіріледі; қарпі – Times New Roman, өлшемі – 12; жоларалық интервал – 1,15; абзацтық шегініс – 1 см; беттің кескіні – кітап үлгісінде.

6. Әдебиеттер тізіміндегі тиесілі дереккөздерге жасалатын мәтіндегі сілтемелер шаршы жақша ішінде бірінші авторы, басылған жылы, бет(тер) саны көрсетіліп рәсімделеді, мысалы:

1. [Ваджибов, 1999: 45] немесе [Ваджибов, 1999: URL].

2. Егер 2 немесе одан да көп автор болса:

а) [Ваджибов және т.б., 1999: 45] немесе ә) [Шаймерденова, Аманжолова, Бурибаева, 2021: 10].

3. Егер тікелей сілтеме жасалмаған болса: [Ваджибов, 2022]. Тізімнің қарпі – Times New Roman, өлшемі – 12, абзацтың алғашқы тармақ шегерімі –1,25 см, жолдан жолға көшу арқылы ені бойынша теңестіріледі.

7. Әдебиеттер тізімі екі үлгіде:

1) мақала тілінде алфавиттік рет бойынша нөмірленбей беріледі;

2) латынша транслитерациясы, оның шеңберінде тік жақша ішінде ағылшын тіліндегі аудармасы ұсынылады (Reference үлгісін қараңыз).

8. Талаптар ғылыми шолулар, рецензиялар мен есімнамаларға қатысты да қолданылады.

9. Қолжазба орфографиялық және синтаксистік қателердің болмауы мен техникалық безендіру тұрғысынан мұқият тексерілуі тиіс. Техникалық талаптарға сай келмейтін мақалалар пысықтауға қайтарылады. Пысықтауға қайтару қолжазба жариялануға қабылданған жоқ дегенді білдірмейді. Мақаланы безендіру үлгісі ХҒТАР 03.91.03 (мына сілтеме бойынша анықталады: <http://grnti.ru/>).

REQUIREMENTS FOR THE ARTICLE

1. Authors wishing to publish in the journal must register and upload the article on the website <https://vestnik.korkyt.kz/fil/>

2. Languages of publications: Kazakh, English, Russian.

3. The volume of the article – 5-8 pages, without metadata.

4. Scheme of articles construction:

- Full name of the author/authors (if there are two or more authors the *Corresponding author is indicated), center alignment, bold lower-case letters.

- Place of work, city, country; e-mail; center alignment, timid.

- Article title-centered, without indentation, bold lowercase letters.

- Abstract (180-200 words). Keywords (9-10 words) in the language of the article. • Text of article

- Reference (in the language of the article) and in English.

- Abstract and keywords in two other languages (authors from near and far abroad can provide this data in English and Russian, and they are translated into Kazakh by the editorial Board of the journal). Information about the author/authors at the end of the article is given in three languages (English, Kazakh, Russian): Full name, academic degree, academic title, position, university name, address, city, country, ORCID or Scopus ID.

5. Use the Microsoft Word editor for Windows to type text, formulas, and tables. Text editor parameters: margins-2 cm on all sides; width alignment; font-Times New Roman, size12; line spacing-1.15; paragraph indent-1 cm; page orientation-book.

6. References to cited works in the text are square brackets given in brackets, indicating the first author of the work, year of publication: number of page(s). For example:

1. [Vadjibov, 1999: 45) or [Vadzhibov, 1999: URL];

2. If two or more authors:

a) [Vajibov et al., 1999: 45) or b) [Shaimerdenova, Amanzholova, Buribayeva, 2021: 10];

3. If there is no direct link: [Vajibov, 2022]. The font of the list itself is Times New Roman, size-12, the first line of the paragraph-with a protrusion of 1.25 cm, width alignment with hyphenation.

7. The list of references is provided in two versions:

1) in alphabetical order without numbering in the language of the article;

2) Latin transliteration, in which the English translation is given in square brackets (see sample: References).

8. Requirements apply to scientific reviews and personalities.

9. The article should be thoroughly checked for spelling and syntax errors and technical requirements. Articles that do not meet the technical requirements will be returned for revision. Returning for revision does not mean that the manuscript has not been accepted for publication. A sample of an article IRSTI 03.91.03 (defined by the link <http://grnti.ru/>)

ТРЕБОВАНИЯ К ОФОРМЛЕНИЮ СТАТЬИ

1. Авторы, желающие публиковаться в журнале, должны пройти регистрацию и загрузить статью на сайте <https://vestnik.korkyt.kz/fil/>

2. Язык публикаций: казахский, английский, русский.

3. Объем статьи – 5-8 стр., без метаданных.

4. Статья оформляется в следующем порядке:

- Ф.И.О. автора/авторов (при наличие двух и более авторов указывается *Автор для корреспонденции), выравнивание по центру, жирные строчные буквы. •Место работы, город, страна, e-mail; выравнивание по центру, курсив

- Название статьи – по центру, без отступа, жирные строчные буквы.

- Аннотация (180-200 слов). Ключевые слова (9-10 слов) на языке статьи.

- Текст статьи

- Литература (на языке статьи) и Reference на английском языке.

- Аннотация и ключевые слова на двух других языках (авторы из ближнего и дальнего зарубежья эти данные могут дать на английском и русском языках, на казахский язык переводятся редакцией журнала).

- Информация об авторе/ авторах в конце статьи дается на трех языках (русском, казахском, английском): Ф.И.О. (полностью), ученая степень, ученое звание, должность, название вуза, адрес, город, страна, ORCID или Scopus ID.

5. Для набора текста, формул и таблиц используется редактор Microsoft Word для Windows. Параметры текстового редактора: поля – 2 см со всех сторон; выравнивание по ширине; шрифт – Times New Roman, размер – 12; межстрочный интервал – 1,15; абзацный отступ – 1 см; ориентация листа – книжная.

6. Ссылки в тексте на соответствующий источник из списка литературы оформляются в круглых скобках с указанием первого автора работы, года издания, номера страниц(-ы), например:

1. [Ваджибов, 1999: 45] или [Ваджибов, 1999: URL]

2. Если 2 и более автора:

а) [Ваджибов и др., 1999: 45] или б) [Шаймерденова, Аманжолова, Бурибаева, 2021: 10];

3. Если нет прямой ссылки: [Ваджибов, 2022]. Шрифт самого списка – Times New Roman, размер – 12, абзац – отступ 1,25, выравнивание по ширине с переносами.

7. Список литературы предоставляется в двух вариантах: 1) по алфавиту без нумерации на языке статьи; 2) латинской транслитерацией, в рамках которого в квадратных скобках дается перевод на английский язык (см. Образец: Reference).

8. Требования распространяются на научные обзоры, рецензии и персоналии.

9. Статья должна быть тщательно выверена на орфографические и синтаксические ошибки и техническое оформление. Статьи, не соответствующие техническим требованиям, будут возвращены на доработку. Возвращение на доработку не означает, что рукопись не принята к публикации. Образец оформления статьи МРНТИ 03.91.03 (определяется по ссылке: <http://grnti.ru/>)

PHILOLOGICAL SCIENCES JOURNAL

2023 жылдан бастап шығады
Издается с 2023 года
Published since 2023

Жылына төрт рет шығады
Издается четыре раза в год
Published four times a year

Редакцияның мекенжайы:
120014, Қызылорда қаласы,
Әйтеке би көшесі, 29 «А»,
Қорқыт Ата атындағы
Қызылорда университеті
Телефон: (7242) 27-60-27
Факс: 26-27-14
E-mail:
Philological_Journal@korkyt.kz
Web-site: <https://vestnik.korkyt.kz/>

Адрес редакции:
120014, город Кызылорда, ул.
Айтеке би, 29 «А»,
Кызылординский университет
имени Коркыт Ата
Телефон: (7242) 27-60-27
Факс: 26-27-14
E-mail:
Philological_Journal@korkyt.kz
Web-site: <https://vestnik.korkyt.kz/>

Address of edition:
120014, Kyzylorda,
29 «A» Aiteke bie str.,
Korkyt Ata Kyzylorda
University
Tel: (7242) 27-60-27
Fax: 26-27-14
E-mail:
Philological_Journal@korkyt.kz
Web-site: <https://vestnik.korkyt.kz/>

Құрылтайшысы: Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті
Учредитель: Кызылординский университет имени Коркыт Ата
Founder: Korkyt Ata Kyzylorda University

Жарияланған мақала авторларының пікірі редакция көзқарасын білдірмейді. Мақала мазмұнына автор жауап береді. Қолжазбалар өңделеді және авторға қайтарылмайды. Журналда жарияланған материалдарды сілтемесіз көшіріп басуға болмайды.

Опубликованные статьи не отражают точку зрения редакции. Автор несет ответственность за содержание статьи. Рукописи редактируются и авторам не возвращаются. Материалы, опубликованные в журнале, не могут быть воспроизведены без ссылки.

The published articles do not reflect the editorial opinion. The author is responsible for the content of the article. Manuscripts are edited and are not returned the authors. Materials published in the journal can not be republished without reference.

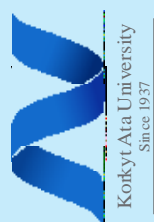
Қазақстан Республикасының Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі
2023 жылы 31 наурызда №KZ70VPY00067251 берілген
бұқаралық ақпарат құралын есепке алу куәлігі

Техникалық редакторы: Абуова Н.А.
Компьютерде беттеген: Махашов А.А.

Теруге 14.06.2024 ж. жіберілді. Басуға 21.06.2024 ж. қол қойылды.
Форматы 60 × 841/8. Көлемі 3,8 шартты баспа табақ. Индекс 76219.
Таралымы 50 дана. Тапсырыс 0185. Бағасы келісім бойынша.

Сдано в набор 14.06.2024 г. Подписано в печать 21.06.2024 г.
Формат 60 × 841/8. Объем 3,8 усл. печ. л. Индекс 76219.
Тираж 50 экз. Заказ 0185. Цена договорная.

Университет баспасы: 120014, Қызылорда қаласы, Әйтеке би көшесі, 29А.

Philological
Sciences Journal